

UNIVERSITAT DE GIRONA

FACULTAT DE LLETRES GRAU EN HISTÒRIA

EL PROJECTE D'UNIÓ
D'ARMES: UNA
PROPOSTA POLÍTICA,
FISCAL I SOCIAL EN EL
SI DE LA MONARQUIA
HISPÀNICA (1624-
1650)

TREBALL FINAL DE GRAU

SARA MARTÍ POU

10/09/2014

TUTOR: DR. XAVIER TORRES SANS

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	1
2. LA VOLUNTAT D'UN PROJECTE, CONCEPTE I IMPLICACIONS	3
2.1 Gènesis d'un projecte	3
2.2 Fonaments intel·lectuals	5
2.3 El document i el seu contingut	8
2.4 Problemàtiques varies	11
3. LA REACCIÓ A L'INTENT D'APLICACIÓ DE LA UNIÓ D'ARMES	16
3.1 Regne de Castella	16
3.2 Regne de Portugal	19
3.3 Regne d'Aragó	21
3.4 Regne de València	27
3.5 Principat de Catalunya	33
3.6 Regne de Mallorca	40
3.7 Països Baixos espanyols	43
3.8 Províncies italianes	46
4. CONCLUSIONS	52
5. BIBLIOGRAFIA	57

1. INTRODUCCIÓ

El present Treball de Fi de Grau porta per títol *El Projecte d'Unió d'Armes: Proposta política, fiscal i social en el si de la Monarquia Hispànica (1624-1650)*. El títol és clar i concís i com a tal, permet al lector descobrir immediatament de què tracta. En efecte, el tema del dit treball està dedicat a la *Unió d'Armes*, una proposta formulada des de la Cort que prova d'imposar als diferents territoris de la Monarquia Hispànica la seva participació en un projecte comú: *l'imperi*. I aquest, s'emmarca en el si d'una cronologia força àmplia, de 1624 a 1650. És a dir, comprèn des del moment en que se'n formula la proposta teòrica a través del *Gran Memorial de 1624* o també conegut com a *Gran Memorial d'Olivares* fins a mitjans de segle en que el difícil context internacional i nacional evidencien la dificultat de la seva aplicació pràctica.

El lector possiblement vol saber les raons que m'han portat a escollir un tema com aquest. Doncs bé, he de dir que la decisió fou fàcil i ràpida. Estava molt convençuda que dedicar-me a aquesta qüestió valia la pena, en bona mesura perquè coneixia d'antuvi el tema, i per tant, creia que podia gaudir-ne, com així ha estat. Per suposat, com en qualsevol elecció, ha hagut d'existir la curiositat, i en el meu cas el meu pas per la universitat, m'ha permès no solament reafirmar-me en la meva fascinació per la *Història* sinó descobrir un període fascinant com és la denominada *era moderna*. Em commou i m'enorgulleix haver pogut *assimilar* les estructures de vertebració i funcionament polític en el si de l'imperi hispànic. I en particular, constatar com aquestes de la forma en que estaven formulades i funcionaven al segle XVII ja no acomplien les necessitats dels contemporanis del seu temps, en un món en evolució, a semblança dels canvis constants que també nosaltres hem d'enfrontar.

L'altre pilar o base imprescindible, que no hi pot faltar, és la hipòtesi de treball: *El Projecte Unió d'Armes, fou una proposta que més enllà de pretendre l'assoliment de la Unió militar, ambiciona també la consecució d'una identitat comuna o monàrquica?* El repte no consisteix només en ser capaç de respondre a la formulació de la hipòtesi sinó que serà *essencial* i poder valorar si els principis teòrics van poder ser aplicats, i per això mateix ens serà necessari mostrar un recorregut per tota la *geografia* de la *Monarquia Catòlica*, tot trencant l'enfocament tradicional consistent en esmerçar

massa atenció en els regnes aragonesos i poc a les restants entitats polítiques. El lector ha de tenir molt assumit d'una vegada per totes, que la Unió d'Armes és una proposta global, per a tota la monarquia. Un projecte ambiciós i *desafiador* alhora, ja que es pretén inserir en el si d'un sistema polític *dispers* i *divers*, uns mecanismes de funcionament igualitaris, no preveient-ne el rebuig que suscitarien.

L'estructura conferida a aquest treball va en correlació, òbviament, amb la mateixa hipòtesi o pregunta *eix* conductor del relat. Així, a continuació del punt 1. *Introducció*, hi trobem l'apartat 2. *La voluntat d'un projecte, concepte i implicacions*, que està dedicat a caracteritzar el mateix memorial atribuïble al Comte-Duc d'Olivares i per tant, permet a través d'ell, plantejar els antecedents intel·lectuals del projecte d'Unió d'Armes i els objectius teòrics d'aquest així com, esmentar algunes de les problemàtiques que presenta. L'apartat 3. *La reacció a l'intent d'aplicació de la Unió d'Armes*, s'enfoca en canvi, en recórrer la totalitat de la geografia de la Monarquia Catòlica a la recerca de la reacció dels diferents estaments a la rebuda de la Unió d'Armes i en conseqüència, permetre en última instància, d'aprofundir en la mena d'actituds, molt variables, que generà la seva posada en pràctica. M'interessa també, ressaltar l'existència o no de negociacions simultànies si n'hi ha, si es negocia a través del mecanisme de Corts o amb les ciutats, etc. En l'apartat final, 4. *Conclusions*, em permetré de fer un breu balanç de les dificultats i ja per últim, resoldre satisfactòriament la hipòtesi. Segueixen, a continuació, la citació de les lectures emprades, 5. *Bibliografia* i un afegit final, d'*Annexos*.

A qui estigui llegint, només en queda encoratjar-te a prosseguir amb la lectura. Et convido a *immergir-te* fins el fons en les dades i el relat d' *El Projecte d'Unió d'Armes: Proposta política, fiscal i social en el si de la Monarquia Hispànica (1624-1650)*. Et puc assegurar, que et permetrà d'abastar a grans trets, la política i la fiscalitat però també la societat i els seus esquemes mentals, i podràs apreciar com de gratificant resulta arribar a comprendre la dificultat d'introduir canvis i reformes, i com aquestes susciten debats i mouen *sensibilitats* que poden arribar a ser ben dispars unes de les altres i com a tals, acaben tenint conseqüències també diferents segons l'àmbit regional a la qual fa referència.

2. LA VOLUNTAT D'UN PROJECTE, CONCEPTE I IMPLICACIONS

El Gran Memorial de 1624 és el títol amb que es coneix un informe, presumptament secret, l'autoria de la qual s'atribueix a Don Gaspar de Guzmán, Comte Duc d'Olivares i *Favorit* de Felip IV de Castella. El text ha esdevingut el màxim exponent de dita política olivarista. A través de les propostes que s'hi formulen, és possible de resseguir-hi els principis a través dels quals s'articulà la *Unió d'Armes*. En l'actualitat, a raó dels estudis recents, s'ha fet evident que el Memorial presenta un seguit d'incongruències, que exposarem tot esmentant-ne els principis intel·lectuals que el feren possible, el seu contingut i les seves problemàtiques.

2.1 Gènesis d'un projecte

El projecte d'Unió d'Armes formulat inicialment a través del Gran Memorial d'Olivares en la dècada de 1620 respon a una nova orientació política, que prové de la tradició arbitrista castellana i que *aposta* per la redistribució de les càrregues fiscals i militars de la Monarquia Hispànica. Molt probablement la seva *formulació* no s'hauria donat de no haver estat per les noves *necessitats* que requerien mesures dràstiques, per tal de fer front als nombrosos compromisos internacionals del monarca de la Casa d'Àustria.

S'ha d'entendre que el dit projecte es presenta en un món de *monarquies compostes*, és a dir, en un marc institucional i legislatiu que reconeix les singularitats i especificitats de cadascuna de les regions o províncies del cos polític hispànic. Cadascuna d'aquestes regions o províncies tenen plenament reconegut el seu propi règim fiscal, entenent per tant, que aquesta particularitat porta a una distinció entre súbdits. No tots ells tenen els mateixos drets ni disposen dels mateixos deures, per dir-ho en termes actuals. Les *obligacions* i els *privilegis* són canviants en funció dels diferents marcs constitucionals, dels *furs*, i evidentment, suscita greuges comparatius¹.

No cal dir que a raó de la Guerra dels Trenta anys (1618-1648) el conjunt dels monarques europeus i als pesos passants de la Cort es veuen forçats a cercar noves

¹ Per ampliar en aquests greuges comparatius consultar (Tomás i Valiente, 1982).

fonts de finançament que permetin sostenir una política exterior *agressiva* traduïble en la confrontació bèl·lica constant, casi sense interrupció. No només es tractà de participar en nombroses guerres sinó que el mateix *art de fer la guerra* s'ha encarat de forma substancial, en bona part per l'adquirida sofisticació militar, amb nous tipus d'armes i en conseqüència, noves estratègies². Ja podem suposar per tant, que el gran maldecap de la Cort i del rei resideix en aconseguir com sigui, major finançament. I l'única alternativa resideix en modificar els *nexes* entre la Corona i les diverses entitats polítiques. Així doncs, del tradicional *Pactisme* es derivarà o almenys s'intentà de derivar vers l'*autoritarisme monàrquic*³. El Gran Memorial és la formulació d'una proposta encaminada a augmentar l'autoritat règia (Torres, 2008 pp. 189-200).

Tampoc podem obviar que el dit projecte no seria gestat si no fos per la situació, *desesperant*, de Castella. A partir de 1580 arribava a la seva fi l'anomenada expansió demogràfica castellana. I tot per què des del regnat de Felip II i continuant amb Felip III i Felip IV s'ha recaptat de tal manera que s'ha *extenuat* a la seva població. Quan els ingressos ordinaris no foren suficients, s'optà per apropiat-se dels de caràcter extraordinari i això no fou una solució temporal, ans el contrari, es prorrogà en el temps. La sobrecarrega fiscal suposa per a la població perdre poder adquisitiu i l'economia finalment, se'n ressent. Al llarg del segle XVII Castella hagué de viure un canvi de cicle econòmic que modificà la que havia estat una intensa activitat manufacturera a les ciutats i una producció agrària també notable, que havia comportat una demografia en alça. Tampoc ajudà a rebaixar l'enorme càrrega contributiva sobre els castellans la baixada de les remeses de plata del Nou Món, que també aleshores disminuïren (Pérez, 2013 pp. 259-262).

La Unió d'Armes es planteja com a teoria política *dinàstica* i *transprovincial*. El monarca de la Casa d'Àustria era el qui cohesionava uns territoris dispersos i divergents, tal i com hem esmentat. Si alguna cosa tenien en comú els súbdits de la Monarquia Hispànica era que compartien el mateix sobirà. Ara bé, si els sobirans Habsburg tingueren *transprovincialitat* fou perquè actuaren sempre segons una visió

² Per a aprofundir en la Revolució militar que encareix la guerra i arruïna les monarquies, vageu (Russell, 1985, pp.231-263).

³ En cap cas, ens estem referint a l'Absolutisme. El monarca es preocupa per incrementar el seu poder, *eixamplar* la seva autoritat règia però mai assolirà una autoritat o poder absolut ja que les Corts o Parlaments, que amb més o menys encert, evitaren la possible Tirania per part del rei.

a *llarg abast*, de qui regeix una monarquia geogràficament molt àmplia. Se li pressuposa en definitiva, la defensa d'interessos *supranacionals*, que van més enllà dels *localismes* o confins *nacionals*. A la pràctica però, tot s'ha de dir, els Habsburg entengueren sempre els seus dominis com a *patrimoni personal*, i prengueren les decisions basant-se estrictament en interessos patrimonials, de manteniment o augment del patrimoni de *nissaga* (Torres, 2008 pp.193-194).

La Guerra dels Trenta anys accelera la necessitat d'obtenció de majors o nous ingressos. Castella ja no respon així doncs, s'ha de passar a fixar l'atenció en la resta del cos polític, fins aleshores tranquil·la ja que els furs i privilegis la protegeixen de contribuir en la mesura que ho fan els castellans. I en un text com el Gran Memorial les noves propostes xoquen, sobretot derivat dels esquemes mentals de l'era moderna.

2.2 Els fonaments intel·lectuals

Entrat el segle XVI i particularment a partir del XVII el creixement exponencial de l'Imperi Hispànic arriba a la seva fi. A partir d'aquell moment, bona part dels pensadors espanyols dediquen la seva tasca intel·lectual a l'anàlisi de l'*estat de coses* tot proposant remeis varis. Testimoni de la seva tasca en són els nombrosos tractats, memoràndums, etc. Sembla ser, que el comú denominador de molts d'ells és el rebuig a les pretensions *universalistes* de la Monarquia Hispànica. És a dir, s'aposta per la necessitat de deturar el creixement experimentat en tots els àmbits, també des del punt de vista territorial, en favor d'un cert *replegament*.

Precisament, vegem què deien dos dels noms principals de la politologia de l'època: per part d'Álamos de Barrientos⁴ en la seva obra *Discurso político al rey Felipe III al comienzo de su reinado*, remarca que es tracta d'un estat amb una estructura d'entitats polítiques dispersa i asimètrica. Una composició, diu, a raó de la naturalesa diversa segons la seva incorporació com a domini del sobirà, diferenciant els *heretats* dels *conquerits*⁵. Insisteix en la necessitat de cercar major unitat i per això creu que es necessita *col·laboració* entre els naturals, tot creant

⁴ : (1556, Medina del Campo-1644, Madrid).

⁵ La Corona de Castella i Lleó i les Índies Occidentals, la Corona d'Aragó i les illes del Mediterrani i els estats de Flandes i els Països Baixos serien els incorporats per *heretament*. Per contra, Portugal i les Índies Orientals i illes, Navarra i els estats de Milà, Nàpols i Sicília podien ser considerats *conquerits*.

interdependència entre les parts. Pel que fa a Campanella⁶, valorava en forma negativa la *diversitat* entenent que aquesta era la responsable de la *desunió* entre súbdits. Pretenia una fase prèvia promovent la *unió natural*⁷ i una segona, a continuació, esmerçada a la *unió política*. El colofó era la *unió natural mestissa*, és a dir, la plena assimilació cultural de costums i llengua coincidents.

Podríem citar també a altres autors tals com Carrillo Lasso de la Vega⁸ amb *Virtudes Reales* o Orazio della Rena⁹ i el seu títol *Monarchia Spagnola*. Ambdós reconeixen l'existència de seriosos problemes estructurals en el si de la Monarquia Hispànica derivat de la seva complexitat i extensió territorial. I tot sembla indicar, que noves propostes versaren sobre un canvi en les relacions entre *sobirà-vassall*, i que ens dirigeix cap a un altre discurs, el de la redistribució de les càrregues fiscals i militars de forma proporcional i equitativa entre els diferents regnes i províncies. Una vegada més però, convé no enganyar-se: l'afany expressat de reorganització i reformulació es duu a terme des de Castella i amb l'únic objectiu de retornar a dit regne l'esplendor perdut. Certament, fou una constant entre els teòrics castellans la d'associar Castella i Imperi com un *tot*. Per a aquests, poder oferir bones perspectives per a Castella equivalia sens dubte, a assegurar la continuïtat de l'imperi. No miren pel bé del *Conjunt*.

Aquest canvi de tendència, cal no oblidar-ho, arriba just en el moment en que Castella percep clarament el retrocés de la seva economia i en conseqüència, està en ple procés de *contracció* demogràfica negativa, és a dir, perd població. Tal i com ho cita Bernardo J. García *augment* i *conservació* passen a ser termes incompatibles. Alguns dels teòrics del moment (ja n'hem esmentat alguns d'ells) passaren a insistir en la necessitat de *construir* i *vertebrar* l'estat. I no només això: alguns d'ells portaren les seves idees una mica més enllà, focalitzant-se en la necessitat que tenia el sobirà de dedicar molta més atenció a les demandes dels seus vassalls, fins aleshores molt oblidats. Així doncs, es pregona per rebutjar certs compromisos internacionals i

⁶:(1568, Stilo Calabria-1639, París).

⁷ S'entén que fa referència a la *unió* o *unitat* dels súbdits, amb independència de quina sigui la seva *naturallesa*, és a dir, del territori de l'àmbit hispànic d'on són originaris. Així, el cos social esdevenia a la vegada, *mestís*, en el sentit de divers, ja que es traduïa en la unió de patrimonis i de llinatges. Implicava en última instància una mobilitat geogràfica molt més accentuada.

⁸:(Còrdova 1582-1628).

⁹ : (1564, Prato-1630, Galignano).

centrar-se en les demandes eminentment *localistes*, tot apostant per abandonar la vocació *supranacional* tan característica dels monarques de la Casa d'Àustria.

Bernardo J. García en relació a molts dels tractats publicats abans de 1624 cita dues de les característiques bàsiques que mostren els textos: per una banda, s'hi dóna una constant referència al *proceso de periferización de Castilla*, formulat en el seu moment per l'historiador E.P Thompson¹⁰. Fa referència a l'enyorança vers un passat idealitzat situat cronològicament en el regnat dels Reis Catòlics i que vindria a ser l'*Edat d'Or* de Castella. Per això mateix, per tal de deturar la *declinació* mostrada, era necessari a) rebutjar els compromisos imperials i b) major cooperació amb els demés regnes (unes entitats polítiques que restaven, recordem, protegides pels propis marcs constitucionals raó per la qual participaven menys en la política general). Per altra banda, cal esmentar el que s'ha descrit com l'*imperialisme castellà*. Identificació de Castella-Espanya com a una mateixa cosa¹¹.

Així doncs, la centralitat de Castella fa que aquesta pretengui: a) l'assimilació del seu model de lleis, privilegis i fiscalitat i b) supressió de barreres constitucionals i duaners, imprescindible per a la *Unió Política* i a) uniformitat religiosa, b) matrimonis mixtos i c) oficis i patronatges reials i eclesiàstics distribuïts entre l'alta noblesa integrada a la Cort com a mesures per la *Unió d'Ànimes*. Tota aquesta amalgama de formulacions teòriques foren necessàries ja que sense aquests antecedents no hauria estat possible el Gran Memorial de 1624 d'Olivares, que ben mirat tampoc deixava entreveure idees massa innovadores (García, 2004 pp. 385-402).

Cal reconèixer no obstant, que més enllà de l'elaboració dels tractats sobre la idea de l'estat, existí a Castella al llarg del segle XVII tot un corrent de pensament, molt actiu, que fou capaç d'analitzar lúcidament la situació econòmica i social i a partir d'aquí, pogué proposar al rei mitjançant *arbitris*, mesures diverses encaminades a la resolució dels mals endèmics de la Monarquia. Els arbitristes¹², nom amb que es coneix als representats de l'Arbitrisme, certament adquirien mala fama tal i com ho

¹⁰ : (1924, Oxford-1993, Worcester).

¹¹ L'error era excessivament freqüent ja entre de l'època, fossin o no súbdits de la Monarquia Hispànica. La identificació Castella-Espanya continuà també en el segle XIX amb la conformació de l'estat-nació espanyol contemporani.

¹² Per ampliar sobre aquests, vegeu (Gutiérrez, 1996 pp. 331-465).

prova la literatura¹³ de l'època. Aquesta mala fama però, és injusta. Si bé sovint els textos d'alguns dels arbitristes no tenen cap rellevància i contenen solucions no possibles, no és menys cert que molts altres sí que poden ser considerats veritables tractats d'economia que objectivament recomanen entre altres mesures, la reducció de la despesa pública, el sanejament de la fiscalitat i fer-la més equitativa o el rellançament la capacitat productiva. Els arbitristes serien els iniciadors d'una pionera literatura econòmica (Pérez, 2013 pp. 263-264).

Tal i com diu Joseph Pérez *hi ha un contrast massa gran entre la realitat diària i les ambicions proclamades de la cúspide del poder*¹⁴. El rei i el mateix Gaspar de Guzmán escoltaren i prengueren nota de les propostes dels arbitristes. I intentaren de dur a bon port algunes d'aquestes solucions, tals com els intents finalment fracassats de reforma monetària i fiscal després d'intensos debats en les diferents juntes o comissions constituïdes a aquest fi. Els principals enemics de les decisions de la Cort i en última instància del sobirà en favor de les mesures arbitristes, eren sovint els diferents estaments, i els seus interessos particulars. De la mateixa manera que la Unió d'Armes és part d'un projecte polític d'uniformització, la reformulació d'una proposta fiscal més equitativa, *igualitària*, també forma part de l'ambició d'aconseguir la col·laboració entre tots en l'esforç de redreç de l'economia. Sap greu però, haver de confirmar que la gran majoria dels benintencionats arbitris acabaren sent *arraconats al calaix i marcits de pols*.

2.3 El document i el seu contingut

El Gran Memorial de 1624 no fa referència, certament, a cap manuscrit autògraf original. Els historiadors i acadèmics han accedit a ell a través de diverses còpies manuscrites evidentment, que sembla ser daten dels segles XVII i XVIII. Totes elles amb variacions diverses i significatives, malgrat que es poden ubicar en dos grups diferents: un grup de manuscrits es caracteritzaria per deixar clar l'autoria i la data, per contra, l'altre grup, no permetria conèixer cap d'aquestes elements citats. Les

¹³ Miguel de Cervantes en l'obra *Coloquio de los perros* (1613) descriu a un tipus que mor creien que disposa de les solucions ideals per acabar amb els mals de l'imperi hispànic, i ha de suportar que ningú se l'escolti ni se'l cregui. Francisco de Quevedo diu, que Judes fou el primer arbitrista de la historia, i que únicament pensava en satisfer el seu propi interès. Presenta als arbitristes com a irresponsables que viuen de somiar quimeres.

¹⁴ (Pérez, 2013 p. 263).

introduccions, diferents en un i altre grup, és el que ha permès endevinar la *petja* d'Olivares i el que ens remet a un any concret: 1624. El resultat de disposar de diversos exemplars¹⁵ s'ha traduït en que Elliott i De la Peña en els seus estudis sobre el tema optaren per la versió datada en contraposició a Pérez de Guzmán¹⁶ i Cánovas del Castillo¹⁷, que treballaren sobre exemplars anònims i per tant, estudiaren una còpia amb una introducció també diferent. No es tracta d'una qüestió menor. Segons l'exemplar es treballa amb uns continguts o uns altres així doncs, les conclusions a què s'arriben, poden variar substancialment (Elliott i de la Peña, 2013 pp. 77-78).

En relació a la naturalesa del propi document, val la pena comentar la manera en que es donà a conèixer. Es rescatà de l'oblit l'any 1788 quan s'imprimí per primera vegada i es publicà al *Semanario Erudito* (vol. XI) de la mà de Valladares de Sotomayor¹⁸. Aquest, esgrimí que s'hi no s'havia mostrat manifestament fins aleshores precisament perquè es tractava d'un document *secret*. De fet, inicialment s'atribuí a Galceran Albanell¹⁹, preceptor de Felip IV de Castella i no al Comte-Duc d'Olivares. Més endavant explicarem el per què té tanta importància aquesta atribució incorrecte a la persona d'Albanell.

Pel que fa al contingut, als temes que tracta, serien: Castella i els seus problemes polítics i de govern, primerament. A continuació, ens trobem amb una relació de les institucions de govern i de justícia i el segueix, la descripció dels òrgans polítics i judicials dels demès regnes. I per acabar, no s'està de fer referència a la necessitat d'*engrandiment* del rei, que hauria de ser possible gràcies a la unió assolida entre totes les entitats integrants de la Monarquia Hispànica. El document dedica poca atenció a l'enumeració i funcionament de l'aparell de gestió política, apartats els segon i tercer merament descriptius, encara que no per això irrellevants, i el fet que no es dediqui atenció als consells de Guerra i d'Estat ha sigut des de sempre una crítica alhora de valorar dit document.

Es deixa entreveure una visió conservadora de la política interior i de la mateixa societat castellana. Prenent com a referència la societat predominant al segle XV

¹⁵ De les còpies vàries existents, bona part d'elles les podem localitzar en territori espanyol. Ara bé, també n'existeixen d'altres a fons europeus i nord-americans.

¹⁶ : (1550, Sanlúcar de Barrameda-1619).

¹⁷ : (1828, Màlaga-1897, Mondragón).

¹⁸ : (1737, Rianjo-1920, Madrid).

¹⁹ : (1561, Barcelona-1626, Madrid).

durant el regnat dels Reis Catòlics, en el Gran Memorial s'hi diu clarament que és imprescindible com a part de la solució als mals que pateix l'imperi hispànic, de recuperar la societat tradicional, que es definia com a *equilibrada i justa*, i ho era perquè hi regia amb plena *potència l'autoritat reial*. El diagnòstic és clarivident: amb una administració de justícia deficient i uns càrrecs funcionaris corruptes, *vanitosos* i amb excessiu poder, calia fomentar la rivalitat entre els diversos estaments i inclús, dins del mateix. És a dir, si el remei per millorar Castella consistia a *dividir* i d'aquesta manera, poder governar millor²⁰, la solució per a tota la península era ben diferent ja que allà sí s'aposta per *unir*.

En el text s'explicita clarament el rebuig al monopoli que els castellans exerceixen de tots els honors i càrrecs vacants a l'administració. Olivares sembla ser, es mostrà decidit a que l'exercici de la presa de decisions es pogués dur a terme comptant amb la totalitat dels homes *benemèrits*, castellans i no castellans sense distinció d'origen. Això sí, la condició prèvia era que qualsevol prohoms fos destinat fora de la seva terra natal per tal d'evitar que exercís a llocs on hi tenia interessos particulars. En definitiva, se cercava la manera idònia que permetés un major sotmetiment dels qui serviren el rei per tal que aquest, pogués regnar de forma efectiva, ja que se suposava que el sobirà vetllava pel benestar de tots els seus súbdits, sens distinció.

Amb massa freqüència des del mateix debat acadèmic quan s'ha referit a d'Olivares s'ha destacat d'ell els *mètodes* proposats per tal d'assolir la Unió i no s'ha dedicat la mateixa atenció als *objectius* o millor dit, a definir quin era el projecte polític que el *Favorit* de Felip IV de Castella tenia en ment. Els mètodes, tot sigui dit, no eren cap novetat, insisteixo de nou. Havien estat formulats amb anterioritat per altres autors²¹. Per part d'Olivares imposar la forma de regir-se de Castella tot abolint els constitucionalismes propis no és un mer capritx. Tampoc és casualitat que vulgui exportar les lleis castellanques al conjunt de les entitats polítiques de l'imperi hispànic. Agafà com a marc de referència Castella perquè allà el sobirà hi pot exercir amb molta més llibertat el seu poder, car no es troba amb un sistema pactista que aposta pel *consens* entre *monarca* i *súbdits* (Elliott i de la Peña, 2013, pp. 81-83).

²⁰ Tal i com ho entenien ells, governar de forma més efectiva.

²¹ Álamos de Barrientos fou un dels molts que seguint la corrent de pensament iniciada a finals del segle XV i molt arrelat a la Cort, propugnà per l'abolició dels furs propis de cadascun dels regnes de la Monarquia tot bescanviar-los pels furs castellans. Per tant, homogeneïtzació de l'imperi a semblança de Castella.

L'objectiu del Gran Memorial era la *Unió d'Armes* o *Unió militar*, que havia de permetre acabar amb la *seqedad y separación de Corazones*, tal i com anomena Gaspar de Guzmán a la falta de col·laboració més estreta entre les diferents parts de la monarquia. Convé especificar però, que no només pretenia la cohesió entre súbdits sinó que perseguia una *redistribució* de la fiscalitat que permetés assumir millor el sosteniment de la defensa de l'imperi, que no fos únicament Castella qui en suportés tota la càrrega en impostos i aportació d'homes²². Per substituir *diversitat* per *uniformitat*, és a dir, canviar les lleis pròpies de cada regne per una de comuna per a tots ells, es proposaven tres vies o *mètodes*: La primera, tractava d'aconseguir el *mestissatge* a través de la política matrimonial, tot incentivant els enllaços de matrimoni entre castellans i no castellans. La segona, passava per unificar tots els regnes a partir d'una posició de força, amb un exèrcit i una armada. I per últim, promoure aldarulls de tal manera que hi hagués un pretext sòlid per introduir-hi l'exèrcit i passar a tractar el territori intervingut com a província conquerida²³.

Analitzant específicament les diferents alternatives, ens trobem amb que en el cas de la primera, el fet que els individus tinguessin diferents orígens i no tots els interessos de família concentrats en un mateix regne, els feria més *receptius* vers la política comuna. La segona i tercera opció, tenen el comú denominador que se sustenten en la força de les armes. Enviar un exèrcit, atacar i guanyar, amb pretext o sense. Sobretot importava guanyar ja que sense la victòria de les forces del sobirà no era possible d'imposar directament, sense intermediaris la voluntat del monarca. Es tracta d'uns mètodes aquests dos últims, molt *agosarats*, fins i tot diria que pequen d'imprudents. Existia el compromís recíproc de *fidelitat*, que passa per respectar la llei acordada entre monarca i súbdit (Elliott, 1990 pp. 182-212 i 251-283).

2.4 Problemàtiques varies

²² A "Annexos" s'hi inclou la **Taula núm.1: Estimacions de població atribuïdes a cada entitat política de la Monarquia Hispànica**. S'hi especifica el nombre d'homes a aportar segons geografia.

²³ El pas d'un exèrcit castellà per territoris no pertanyents a la Corona de Castella no era nou, tot i constituïa una il·legalitat flagrant. En el cas del Principat de Catalunya, recordem, que Ferran II d'Aragó pacificà el regne posant fi a la Guerra Civil Catalana (1462-1472) però a diferència del que pretenia Olivares, ell optà per *re instaurar* el mateix sistema polític català d'origen medieval, que era el que regí també sota els Àustries.

El gènere literari al qual s'atribueix el *Gran Memorial de 1624* és el que tingué per finalitat instruir o aconsellar per tal d'encarar la formació d'un príncep en l'ofici de rei, i que fou un gènere molt abundant als regnes peninsulars des de l'Edat Mitjana i seguí amb intensitat durant tot el segle XVI, amb noms com els del frare Guevara²⁴, el secretari Antonio Pérez²⁵ o el mateix pare Mariana²⁶. Malgrat les semblances, cal recalcar que el document es defineix per tenir un estil molt pedagògic, fugint de la retòrica habitual en molts d'aquests textos. Tampoc és un arbitrista o un dels molts cortesans qui l'ha escrit si no ni més ni menys que el ministre amb més poder de decisió, el *Favorit* Comte-Duc d'Olivares.

Decidir si el Gran Memorial de 1640 és un *Manifest* o un *Programa* obliga a l'estudiós a posicionar-se. Determinar si es tracta d'un acte espontani nascut de l'obligació *moral* d'un Servidor d'*informar* al seu Senyor o bé si ens trobem davant la resposta d'un *mandat* del Senyor monarca al seu Servidor serà fonamental. En el primer supòsit el rei no resta vinculat al Gran Memorial de 1624. Aquest document li arriba a les mans com amb tants altres arbitris. El segon supòsit per contra, implica un pla, un treball conjunt i en definitiva, necessita d'una complicitat entre redactor i lector. Dit d'altra manera: no té les mateixes implicacions per a la figura del mateix monarca quan es pressuposa que aquest hi ha tingut un protagonisme merament *passiu*, rebent en mà un de tants documents que ell no encarregat, que no quan hi està plenament implicat, sent-ne un protagonisme plenament *actiu* donat que ha encarregat la redacció del text (Rivero, 2012 p. 52).

Semblaria ser, que malgrat presentar el Gran Memorial com a un únic text perfectament estructurat i coherent, aquest deixa molt de desitjar en aquest aspecte. Precisament, vist que disposem de còpies no iguals i que els continguts presenten variacions, s'ha arribat a la conclusió que hauríem de poder presentar el Memorial en qüestió com un *conjunt de papers*, varis i dispersos, redactats separadament i posteriorment reunits per tal de poder oferir-los a Felip IV de Castella, a qui s'adreçava. La mateixa problemàtica en relació a les dates en que fou escrit sembla portar a defensar la idea d'un procés gradual d'escriptura que podia comprendre varis anys (Elliott i de la Peña, 2013 p. 79 i Rivero, 2012 p. 54).

²⁴ : (1480, Treceño -1545, Mondoñedo).

²⁵ : (1540, Valdeconcha -1611, París).

²⁶ : (1536, Talavera de la Reina-1624, Toledo).

En última instància la fixació de la data pren enorme importància. Resulta clarivalent que no té la mateixa significació donar a llegir el text l'any 1621 quan Felip IV de Castella té només setze anys d'edat i porta poquíssim temps exercint com a rei que optar per dates posteriors, 1624 o fins i tot, 1629. D'alguna manera resulta lògic arribar a entendre que si es dedicava algun capítol o parts del text a la descripció i funcionament de les diferents institucions de la Monarquia Hispànica era perquè es volia posar en situació a un rei recent i inexpert amb poc coneixement sobre el funcionament de l'aparell administratiu de l'estat. A més a més, tractant-se d'una suposada instrucció *secreta*, cal preguntar-se per la capacitat atribuïble a un monarca tant jove de mantenir per a si mateix les idees exposades en el document i no deixar de compartir-les amb ningú.

Aprofitant l'al·lusió anterior en referència al suposat caràcter *privat* del document, val a dir que fins i tot això últim ha estat posat en entredit. La mateixa labor de *documentació* ja ho desmenteix perquè aquesta tasca trenca la suposada *confidencialitat*. Presentar a Olivares o a qualsevol altre cortesà com a autor d'un memoràndum *solitari* gestat enmig del secretisme més absolut no és creïble ja que entendre-ho així mateix equival a representar-se a un rei que actua completament *sol*, sense necessitat de rendir comptes dels seus actes. I no pot ser. La família reial i encara més el mateix sobirà no presenciaven la soledat entesa com a soledat física. La cort era un tràfic constant de persones i la vida de palau implicava estar sotmès a l'escrutini públic de forma constant, sense descans.

Per això mateix, l'historiador L.B. Smith²⁷ rebutja l'ús de la *conspiració*. En aquest cas, pretendre explicar el desenvolupament de determinats esdeveniments a partir d'un document convenientment manipulat per part d'un individu amb interessos obscurs. Molt interessant és també l'aportació per part de von Reumont²⁸ en relació a les falsificacions polítiques. L'anàlisi d'un document contemporani al *Gran Memorial de 1640, Instrucción que Felipe IV dio al virrey Conde de Oñate en 1649*, li féu servei alhora d'afirmar que en el context de la Guerra dels Trenta anys circularen molts documents com aquests, sortits de les mateixes cancelleries i signats pels grans noms de la política de les monarquies però que buscaven únicament

²⁷ : (1922, Princeton-2013, Greensboro).

²⁸ : (1808, Aquisgrà-1887).

despistar o enganyar a la opinió pública sobre les intencions d'un o altre governant (Rivero, 2012 pp. 60-62).

Finalment, l'aprofundiment en el contingut del Gran Memorial de 1624 ha porta a M. Rivero a posicionar-se convenientment en contra d'allò que han defensat Elliott i de la Peña, que sempre han assegurat que es tracta d'un text autèntic. Rivero ha defensat amb fermesa que una de les dues famílies o versions dels manuscrits podria perfectament ser falsa. Per tant, l'autoria no seria factible adjudicar-la a Olivares i restaria també sota sospita (Rivero, 2012, p. 62).

Malgrat que l'afirmació anterior pot resultar un atreviment o casi un disbarat, hem de tenir present que no s'ha pogut trobar a Simancas o altres arxius responsables de custodiar la documentació relativa al dia a dia de la Cort, cap text que ens proporcioni algun testimoni o evidència que s'estava treballant per tenir enllestit el Gran Memorial. Lluny de *validar* el caràcter secret del document, ens du a noves suspicàcies. Hem de dir no obstant, que es fa difícil de seguir a Rivero i negar a Olivares el seu dret a ser-ne l'autor. I les precaucions venen a partir de les mateixes afirmacions d'Elliott i en el passat les que féu Marañón²⁹. Ambdós es plantejaren de si era probable que alguns dels intel·lectuals³⁰ del seu temps participessin per exprés desig del Comte-Duc en l'elaboració d'alguns dels continguts del Memorial. Per a Chabod³¹ però, no constitueix una preocupació la localització d'idees o citacions literals d'altres autors. Ben el contrari, defensa que es tracta d'una pràctica molt habitual durant el segle XVII donat que el concepte d'autoria era diferent de l'actual. Aleshores a més, es dóna la circumstància que *robar* afirmacions o *citar* literalment dels altres s servia per conferir més autoritat i prestigi al text.

Per tot plegat, el revisionisme posterior, sens dubte, ha condicionat fins i tot avui en dia la valoració del mateix període de govern d'Olivares i ha acabat incidint en l'anàlisi dels seus escrits. L'error més greu a finals del segle XVIII, moment en que es donà a conèixer l'escrit imprimint-lo, fou la d'atribuir-lo a Albanell i no a Gaspar de Gúzman. Resulta evident vist amb perspectiva, que es tractava únicament d'ocultar el màxim la significació ideològica que implicava associar el text amb el Comte-Duc

²⁹ : (1887, Madrid-1960).

³⁰ Sabem d'Álamos de Barrientos, que hi pogué participar. Ens trobem també, amb interessants aportacions de Lipsio a través de *De Constancia* i Botero amb *Razón de Estado*. Mostra de la vasta cultura política del *Favorit*.

³¹ : (1901, Aosta-1960, Roma).

d'Olivares. Tampoc ajudà a crear millor imatge del *personatge* la seva caiguda en desgràcia. I precisament, fou a partir del seu cessament quan s'accelerà la seva campanya de desprestigi. A raó de la difamació pública d'Olivares i en un context marcat per la pugna hispano-francesa, les cròniques adquireixen especial rellevància, tenint la funció de defensa o de denúncia de l'acció dels governs i en conseqüència, dels governants³² (Rivero, 2012 pp. 58- 63).

Per acabar, tal i com ho expressa el mateix Elliott, *l'hivern fou sempre l'estació dels somnis, però aquests grans projectes es desmuntaven per si mateixos aviat, en el moment en que el nou any imposava la seva realitat.*³³ Efectivament, a continuació tindrem l'oportunitat de comprovar com la introducció de la Unió d'Armes toparà amb serioses dificultats.

³² Els catalans són un dels molts casos en que s'emprà el Gran Memorial per tal de denunciar, suposadament, les males d'arts d'Olivares. El *Favorit* era un mal governant que pretenia acabar amb el constitucionalisme català d'arrel medieval, tot mal assessorant al rei. D'aquí el lema de la Revolució Catalana de 1640: *Visca el rei i mori el mal govern*. Els catalans s'aixecaren contra els ministres del rei, mai dubtaren de la bondat del seu sobirà.

³³ (Elliott, 1990 p. 256).

3. LA REACCIÓ A L'INTENT D'APLICACIÓ DE LA UNIÓ D'ARMES

3.1 Regne de Castella

Les Corts de Castella de 1622 ja enuncien en bona mesura l'adveniment de temps difícils per a l'economia del regne. El rei i els ministres, en veu de Gaspar de Guzmán proposen als representats reunits en assemblea de replantejar l'*esforç* dedicat a la política exterior que ha de permetre el sosteniment de l'imperi. La Corona reclama més *sacrificis*, que vol dir més lleves d'homes i sobretot, més diner.

Si Castella des dels inicis ja venia contribuint abundantment en homes i moneda³⁴, a partir de la dècada de 1620 malgrat una economia molt precària i una població que en pateix les conseqüències, la pressió contributiva no disminuirà, ans el contrari, el reclam continuarà per a ells, només amb l'única diferència que amb el *Gran Memorial de 1624* i la posada en marxa del projecte olivarista, la Corona iniciarà la *batalla* amb la resta de reialismes per fer que aquests participin d'aquestes noves *exigències*. Específicament, la data exacte de realització de la Unió d'Armes en aquest territori fou el dia 25 de juliol de 1626, articulada a través d'un reial decret.

En paral·lel a la iniciativa d'introducció de la Unió d'Armes però, ens trobem amb tot un seguit de mesures fiscals: en un intent per recaptar quantitativament més i de forma més afectiva, s'intenta de reformar el funcionament del recapte amb la constitució de nombrosos organismes tècnics, les *Juntas*. La *Junta Grande de Hazienda*, de la *Media Anata*, de la *Sal*, del *Papel Sellado*, etc. Es tracta d'uns gravàmens indirectes que no obstant, aixecaren enormes suspicàcies donat que pretenien incidir en el conjunt, sense excepcions en base a privilegis i immunitats estamentals. Si s'imposa la solució del recapte indirecte, és en bona mesura perquè

³⁴ Diferència substancial entre Castella i els reialismes aragonesos o Itàlia. Castella des de temps dels primers Habsburg participà en la defensa de l'imperi. A raó d'aquesta distinció, he preferit en el cas castellà donà molta més rellevància a la incidència fiscal que en les lleves, tema aquest últim que sí ressaltaré en altres geografies.

els *Servicios* i donatius no han resultat el que esperaven des del punt de vista de la recaptació³⁵.

Sovint s'ha presentat a les Corts de Castella com a *plegades* als desigis del sobirà. Si bé no podem negar que a Castella i als seus agregats, l'autoritat reial hi era assentada, les Corts també protestaven quan calia³⁶. La diferència primordial entre els castellans i els aragonesos posem per cas, rau en que a Castella els Estats Generals tenen única i exclusivament capacitat *executiva* i en cap cas detenen el poder legislatiu que els hagués permès elaborar lleis. No obstant, no resulta versemblant esgrimir que les dites Corts fossin *inútils* per inoperants. Certament, el monarca podia *dictar* però finalment no podia *imposar*. I més enllà d'aquesta constatació, cal entendre que la Corona *necessitava* que les ciutats votant en Corts, refredessin la seva política, de tal manera que la responsabilitat última de l'*estat de salut* del regne no fos només responsabilitat del rei i dels seus ministres (Fernández Albaladejo, 1990, pp. 317-337 i Fernández Albaladejo, 2009, pp. 105-120).

Els súbdits del Senyoriu de Biscaia varen tenir un comportament ben diferent dels de Castella. L'aplicació d'un nou impost, el de la Sal, va ser el detonant d'un importantíssim motí que s'allargà de setembre de 1631 a maig de 1634, culminant amb l'execució el dia 24 de maig de sis dels amotinats que havien exercit com a líders de la revolta. A pesar d'un càstig que volia ser *exemplificant* el sobirà concedí el perdó general, i el que és més important, desistí i abolí el Monopoli de la Sal.

Al conjunt de les províncies basques inclòs el regne de Navarra, l'ofensiva del Comte-Duc d'Olivares passà per introduir l'impost sobre la Sal, que ha passat a ser recordat com l'exemple més paradigmàtic de les conseqüències de la fiscalitat progressivament en alça. Exercir el monopoli sobre aquest producte resultà per part de la Corona el millor mitjà a través del qual fer extensiva la col·laboració en l'esforç del manteniment de la Monarquia Hispànica per part d'uns territoris caracteritzats per unes economies marítimes i ramaderes fins el moment, exemptes dels gravàmens castellans en virtut dels privilegis i prerrogatives forals. Hagueren però, de fer front als biscaïns, que s'aixecaren rebutjant la dita mesura i en realitat, no deixaren de

³⁵ Vegeu (Gelabert, 1997). Tot una referència en l'articulació de la política econòmica de Castella en aquest període. Es deté també en ressaltar les contradiccions d'aquesta economia i per tant, n'explicita totes les seves problemàtiques.

³⁶ Ho trobem amb la negativa a abandonar el sistema de *Milliones*, imposat en altres temps i que fins el moment havia servit per fer front a les despeses creixents de l'administració.

protestant i oposant-se decididament a tot un *conjunt* de mesures: la Sal però també la pretesa eliminació del jutjat de l'*Almirantazgo*, exempció fiscal dels biscaïns a Castella per la seva condició d'*hidalgos*, exempció també a la comercialització de segons quins productes, etc.

Més enllà dels fets immediats, el projecte olivarista *encetaria* la por visceral dels bascos de ser engolits en la mateixa *extenuant* xarxa fiscal castellana. Serà aleshores, just en el moment en que per part de la Corona es procura d'integrar en el *tot* al conjunt de les diverses comunitats polítiques, que els bascos procediran a reafirmar seva identitat reforçant i donant continuïtat a la seva història diferenciada de Castella. Una identitat que cristal·litzarà i marcarà els segles a venir (Fernández Albadalejo, 2009, pp. 116-119 i Parker, 2006, pp. 69-70).

Pel que fa al continent americà, aquest és un territori molt llunyà d'Europa, i se sabé aprofitar de la seva geografia, sens dubte. Als virregnats de la Nueva España i del Perú les autoritats colonials, amb importants interessos que no sempre estaven en consonància amb els de la metròpoli, *alenteix* l'aplicació de la Unió d'Armes el màxim possible. Les necessitats locals tenen prioritat en relació a les *urgències* mostrades pel rei i els seus ministres. Pel que fa al plantejament de si era *factible* concebre un exèrcit integrat per contingents diversos, val a dir que la realitat s'imposa, i el realisme ens diu que hauria estat missió molt difícil, per no dir impossible. No només perquè les Índies ja aleshores havien assolit la seva pròpia autonomia a pesar del desig persistent per part de la Corona d'aplicar-se en el seu control, sinó sobretot perquè era somiar *quimeres* voler desplaçar tropes de forma ràpida davant unes distàncies tant enormes.

I no solament el projecte insigne del Comte-Duc d'Olivares resultà fallit a les Índies Occidentals espanyoles. Fracassà a posteriori, a partir de 1633, quan es replantejà la idea original tot teoritzant d'integrar els efectius de les places de Malaca i Macau sota sobirania de la Corona de Portugal amb les altres places de Manila i Maluco que eren part de la Corona de Castella. La desconfiança fou determinant per motivar-ne aquest desenllaç. I tot sigui dit, aquesta *desencant* s'explica perquè saben perfectament que no podran aprofitar-se'n mai de l'articulació al Vell Continent d'un exèrcit *comú*. En contraposició, topem amb els flamencs, que sí entenengueren que la Unió d'Armes els pot ser de profit ja que en temps de guerra els reportarà reforços

(Elliott, 1990, pp. 504-505 ; Elliott, 2006, pp. 344-345 i Fernández Albadalejo, 2009, pp. 94-96).

3.2 Regne de Portugal

El regne de Portugal a pesar de la seva situació geogràfica perifèrica en el si del continent europeu, resta a l'extrem occidental, aconseguí d'esdevenir el primer país expansionista de l'Era Moderna. Per tant, a Portugal se li ha de sumar el domini d'amplis territoris asiàtics i americans. La fi de la nissaga Avis el 1580 portà a Felip II de Castella a ocupar el tron de dit estat i la consegüent *agregació*, que no vol dir *unió*, a la resta de territoris integrants de la Monarquia Hispànica, acceptat a la clausura de les Corts de Tomar de 1581. Per si la *legitimitat* del rei Felip de Castella-Aragó no era prou clarivalent, ja se n'encarregà el Duc d'Alba, al capdavant d'un exèrcit que arrasà Portugal.

Les Corts de Tomar de 1581 establiren com ja hem dit, els trets fonamentals de la nova unió dinàstica entre Portugal i Castella. I entre els seus principis irrenunciabls hi havia evidentment, el compromís per part dels Àustries de respectar el corpus legal i institucional portuguès. I per tal d'acontertar a l'aristocràcia, a l'alt clergat i als mercaders, la Corona assumia l'atorgament de més *mercès* i la defensa dels seus territoris ultramarins i els garantia l'accés a la plata d'Amèrica. El més beneficiós per a la classe dirigent resultà ser no obstant, l'*absència* del sobirà. Els permeté l'accés directe a l'administració, l'acaparament de part del patrimoni reial i en definitiva, major control del regne tot dirigint-lo a favor dels interessos particulars de l'oligarquia.

A partir de la dècada de 1630 es fa més evident que mai, per a desgràcia per a la Cort de Madrid, que els interessos de la Corona havien deixat de ser coincidents amb els de l'oligarquia que el 1580 havia autoritzat la Unió dinàstica de Portugal i Castella. M'explico: la política exterior bel·ligerant impulsada per Castella acabà topant amb els interessos *estrictament* portuguesos. I prova d'això n'és la Guerra Hispano-Holandesa endegada de nou el 1621, clarament perjudicial ja que els comportava als portuguesos la davallada de la seva activitat comercial i l'atac d'alguns dels seus territoris ultramarins, tot posant en qüestió el manteniment de les

colònies. La preocupació principal hi era perquè evidentment, els comerciants reclamaven al seu sobirà que la defensa del patrimoni portuguès esdevingués una *autèntica* prioritat per a la Corona.

Si les anteriors causes citades ja enuncien el camí cap a la ruptura entre Portugal i la Corona, sens dubte, les intencions d'Olivares d'introduir-hi la Unió d'Armes no resultà ser tampoc la millor proposta per rebaixar tensions. El 1625 dóna a conèixer als portuguesos l'existència del dit projecte tot reclamant la necessitat de 16.000 homes. El reclam de la Unió d'Armes entrava dins de tot un seguit d'iniciatives fiscals, l'objectiu últim del qual era fer participar als portuguesos en l'imperi. Per això a partir de 1630 per ordres del mateix *Favorit* arriben al país nous enviats del rei (cas de Diogo Soares³⁷ i Miguel de Vasconcelos³⁸) amb la missió d'aplicar-hi els nous impostos: la *renta fixa*, *media anata*, la gravamen de la Sal o la reducció del pagament dels *juros*, amb la creació de la *Junta de Desempeño*, tot intentant de recuperar rendes, moltes d'elles pertanyents originàriament al rei que foren donades en usdefruit a la noblesa. Es preveia la convocatòria de Corts per implementar altres tipus impositius. Aquestes Corts no arribaren a tenir lloc. Les ciutats, encapçalades per Lisboa, s'oposaren taxativament a ni tan sols considerar aquestes mesures així doncs, alguns d'aquests projectes s'abandonaren el 1634 i d'altres, per contra, perviuriaren i s'intentarien reprendre.

N'és el cas a partir de 1635 just quan s'esdevé el nou front amb França. Olivares replanteja de nou als portuguesos la necessitat de diner. Portugal novament s'hi negà adduint que els diners eren malgastats a Flandes i a Itàlia i no destinats a la recuperació de Brasil, per a ells la seva prioritat. Quan es pretén cobrir la xifra de 50.000 cruzados anuals i no s'hi arriba ni amb la *media anata* ni amb la Sal, s'ordenà que es retingués la quarta part de totes les pensions i tots els pagaments d'interès. Vingué també l'exigència que les ciutats fessin donacions i que la noblesa reclutés tropes. Tot un seguit d'exemples del xoc d'interessos *supranacionals* enfront dels *nacionals*. I per si no n'hi hagués suficient, el 1640 Olivares no donant-se per rendit, demana un contingent de 8.000 homes, que havia d'anar destinat a recuperar les Índies Occidentals (Parker, 2006, pp. 73-74).

³⁷ : (1570,?- 1649, Madrid).

³⁸ : (1590,?-1640, Lisboa).

La virreina Margarita de Màntua³⁹ aplicà les polítiques olivaristes destinades a restaurar l'*autoritat* del *monarca*, que passava lògicament per ampliar la pressió fiscal⁴⁰, evidentment. No obstant, es trobaren que *forçar* la tributació de l'Església de Portugal, que incloïa a la poderosa Companyia de Jesús, implicava de sumar nous enemics a la causa de la Corona. Efectivament, el 1637 en l'anomenat Motí d'Èvora, el *poble menut* es rebel·là contra l'impost de la Sal⁴¹. I poc temps després, l'1 de desembre de 1640 la noblesa du a terme un cop d'estat sense comptar amb el poble que porta al Duc de Bragança a ser proclamat Joan IV de Portugal⁴².

Els portuguesos acabaren desarticulant la seva unió dinàstica amb Castella. I eclesiàstics, noblesa, burgesia comercial i poble ras donaren suport a la nova era que s'encetava⁴³. La Revolta catalana estimulà certament als lusitans. Trobant-se el rei que havia d'estar pendent de la guerra europea, tenia massa fronts oberts, guanyaren perquè des de la Cort s'entengué que més valia renunciar i deixar que aquest seguís el seu propi camí (Cardim, 2004, pp. 355-384, Valladares, 1998, pp. 19-30 i Schaub, 2001 pp. 129-174).

3.3 Regne d'Aragó

Les Corts de 1626

La convocatòria de les Corts aragoneses data del 24 de desembre de 1625, mateix moment en que també foren enunciatdes les de València i Catalunya. Les Corts del regne d'Aragó foren convocades pel dia 15 de gener a Barbastre. Felip III d'Aragó s'arribà primerament a Saragossa on prestar jurament com a sobirà i seguidament, es traslladà a Barbastre, on el dia 21 de gener, sense dilacions, donà a conèixer el seu

³⁹ : (1591, Màntua-1632, Nancy).

⁴⁰ Vegeu (Parker, 2006). Permet un aprofundiment en les idèntiques raons dels aixecaments de Portugal i Catalunya i dóna peu també a valorar millor de quina forma la decisió d'aplicar la Unió d'Armes i nous impostos tensà les ja per si dificultoses relacions entre la Corona i les províncies anomenades *perifèriques*.

⁴¹ La sal era emprada en l'alimentació humana i dels animals, permetia la conservació del peix i dels productes càrnics i era també moneda de canvi en el comerç internacional.

⁴² : (1604, Vila Viçosa-1656, Lisboa) era descendent de l'últim sobirà de la nissaga Avis Manuel I. Esdevingué rei de Portugal perquè se li reconegué la legitimitat a optar al tron.

⁴³ Vegeu (Hespanha, 1990). Permet un enfocament necessari en relació a les causes que propiciaren *la falta de connexió* del conjunt de la societat portuguesa vers la política que era dirigida des de la Cort madrilenya.

projecte d'Unió d'Armes. El 21 de març les Corts donat que encara no havien decidit emetre vot favorable als interessos de la Corona, s'hagueren de prorrogar a Calatayud, continuant sense el monarca, clausurant-se allà el 24 de juliol de 1626.

La voluntat d'articular la Unió d'Armes fou el principal motiu pel qual la Monarquia havia accedit a la seva convocatòria. I de fet, malgrat escoltar les peticions dels convocants, el Comte-Duc i el sobirà únicament van esmerçar les seves energies a obtenir el subsidi que pretenien, és a dir, 3.333 homes pagats pels aragonesos afegint-t'hi encara, 10.000 reservistes més, tot això durant un període de 15 anys. La disconformitat especialment ferotge per part del braç de les *Universitats*, forçà finalment a rebaixar aquestes exigències inicials. Així doncs, finalment s'acabà acordant el pagament de 2.000 homes, que equivalia a la quantitat de 144.000 lliures anuals a satisfer en el període de quinze anys (Solano, 1987 pp. 39-42).

La generació de 1626 havia après de l'experiència de les últimes Corts de 1592. L'objectiu primordial del sistema pactista passava per buscar el *consens* i això vol dir *negociació* entre les parts. Si la prioritat primordial de l'oligarquia era el manteniment de l'ordre públic, i això passava per ser menys rígids en la interpretació de les constitucions, es procedia així. Per tant, els representats de Corts sense deixar de tenir presents les diferències jurídic-polítiques d'Aragó, es prestaren sempre a buscar l'acord, un acord que possibilités la tasca de govern. El resultat de l'estratègia del regne fou d'evitar d'importar el conflicte constitucional català de la dècada de 1623 en relació a la naturalesa del virrei, acceptant el nomenament d'un estranger. Aquest és un episodi remarcable. Lluny d'aparentar *sotmetiment*, aquesta oligarquia acabà reforçada ja que tot i el seu acostament a la política governamental del rei, l'apropament redundà en una major exigència entre les parts: els representats a Corts plantejaren greuges i necessitats de reforma política i econòmica i la Corona pogué fer concessions a canvi d'incrementar la pressió fiscal tot buscant una major col·laboració dels naturals en la política del rei (Gil, 1990 pp. 579-585).

Entrant a *escatir* l'actitud demostrada pels diferents braços, hem de distingir molt bé el contrast entre les *Universitats* i els restants braços. Els síndics que representaven les *Universitats* oposaren una aferrissada resistència i no se sotmeteren fàcilment als plans presentats per Olivares. El sotmetiment passà per atacar el règim local. L'exemple paradigmàtic n'és Calatayud. Hagué de suportar visites d'oficials

reials, canvi en el calendari d'*insaculació* en l'elecció dels seus representats i fins i tot, reformulacions amb noves *Ordinaciones* que tenien per pretext la derogació del menester de dos terços dels vots per a l'adopció d'acords. Del 8 de maig al 2 de juny de 1626 la tensió fou enorme. La Corona vulnerà furs i s'introduí en els mateixos organismes rectors de la vida local. Fins i tot, el Comte de Monterrey que presidí les Corts en absència del monarca, es plantejà d'emprar la força militar i, encara més greu, s'arribà a formular si no era millor prescindir de la convocatòria de les assemblees de Corts (Gil, 1990 pp. 588-592).

Fonamentalment, sembla ser que les *Universitats* es mostraren molt en contra del dit pagament perquè eren l'únic braç que actuava amb *realisme*. Se sabia molt bé de la dificultat que comportaria recaptar un subsidi tant elevat i no obstant, els tres restants braços actuaren sense tenir en compte les circumstàncies presents, caracteritzades per una economia i societat aragonesa empobrida i encarada únicament a l'acte essencial de *sobreviure* (Solano, 1987, p. 40).

El braç eclesiàstic i el de la noblesa (*barones* o *ricoshombres* i *caballeros* o *hidalgos*) malgrat dret de representació diferenciada, actuaren junts i foren des del primer moment favorables a les pretensions de la Corona. Encara que tot sigui dit, la noblesa resultà derrotada en no veure compensades les seves peticions, entre les que hi figuraven el dret a ostentar càrrecs dins del Consell d'Aragó i l'accés als governs municipals aragonesos, especialment al de Saragossa. Ambdues pretensions van ser rebutjades expressament per la Cort a qui interessava el manteniment del suport de la ciutat de Saragossa donat que havia prestat sempre una bona col·laboració en el pagament dels diferents *Serveis*. Així doncs, si els òrgans municipals saragossans deien *no* a les pretensions de la noblesa, el rei formularia un *no* rotund a aquest estament. Ens deixa entreveure per tant, que Aragó i València són dos *oasis* a on es pogué frenar una tendència bastant generalitzada mostrada ja a Castella i poc després a Catalunya, d'entrada dels nobles en els processos d'*insaculació municipals*, millor dit, de passar a integrar càrrecs dins dels governs locals (Gil, 1990 p. 595).

En aquest sentit, resulta més que clarivident la *bassa* negociadora de la Corona en els parlaments d'època moderna per tal de guanyar el vot del compromissaris era obtenir *Serveis* a canvi de concedir *ocupacions* o millor dit, *càrrecs* per als sectors del clergat i especialment, de la noblesa. D'això se'n diu *patronatge regi*. Es tracta de la

formula que permeté la integració de la noblesa en el si de l'edifici monàrquic. I gràcies a la qual, s'assolí la fidelitat d'aquests vers el seu sobirà. Seguint aquesta línia d'actuació, la noblesa aragonesa plantejà, de poder passar a desenvolupar càrrecs civils i militars fora del propi reialme aragonès, ambicionant quotes de poder que els igualés als castellans, que eren designats a zones tan disperses com Itàlia o Amèrica. De fet, *volien* i *dolien* ja que la seva pretensió era un *lliure mercat* d'ocupacions per a ells però alhora, no volien introduir canvis en el marc constitucional autòcton que deslliurés aquestes mateixes ocupacions o càrrecs d'Aragó de ser presidides pels nadius del regne (Gil, 1990 pp. 586-587).

En definitiva, l'aprovació del Servei demandat per Olivares a les Corts d'Aragó de 1626 significà en termes d'immediatesa l'*envalentiment* d'Olivares. Efectivament, el Comte-Duc obtingué del resultat favorable de les Corts la creença que la Unió d'Armes aviat seria un fet. És a dir, que era possible substituir *diversitat* per *uniformitat*. Que equivocat estava. Més enllà d'aquesta immediatesa, les conseqüències a llarg termini foren importantíssimes: gràcies al comportament de classe dirigent aragonesa, el regne a partir de 1635 amb l'adveniment de la guerra amb França, acabaria participant, millor dit *col·laborant*, en els interessos *supranacionals* de l'imperi. I aquest era l'objectiu a llarg termini del projecte olivarista (Gil, 1990 p. 602).

Dilacions en el pagament del *Servei*

El pagament del Servei (*voluntari*) votat favorablement el 1626 en tan que contribució ordinària havia de ser recaptat per part del *General*, a partir de 1628. En principi a més, també preveia que fos una contribució *general*, que obligués a tothom a posar-hi la seva part (inclòs el clergat i la noblesa). Aquest sens dubte es tractava d'un punt molt significat donat que la societat aragonesa era majoritàriament rendista.

El cas és, que donada la impossibilitat del *General* de fer front a aquest compromís, el recapte recaigué en les *Universitats*, que aplicaren el sistema de *Sisa*. Naturalment, la *Sisa* gravava els municipis segons el nombre *focs* (llars) i composició estamental de la seva població. A raó d'això precisament el recapte estava sotmès a fluctuacions i per tant, no era mai la mateixa quantitat. Si bé podem afirmar que els

anys 1632 i 1639 foren especialment positius en quan a èxit recaptatori, Aragó es caracteritzaria per dilacions constants i successives en el pagament del dit subsidi.

Darrera de les dificultats de fer efectiva la contribució a la Unió d'Armes, si bé ens trobem amb la problemàtica que presenta la *Sisa*, també hem tenir present uns altres tipus de dificultats: a partir de 1635 el Pirineu passa a ser la geografia preferent de les hostilitats entre la Monarquia Hispànica i França. El regne d'Aragó per tant, esdevé escenari d'incursions bèl·liques. Immediatament l'intercanvi comercial amb França se'n veu perjudicat, entre altres, per l'aplicació d'aranzels que gravaven diversos productes importats tals com, seda o llana. S'esdevingué tot seguit, l'activació del contraban i com a colofó, o conseqüència última, l'alça de preus. No només el comerç deixà de poder fer front a les demandes imposades per finançar la Unió d'Armes sinó que molt menys pogueren aportar les cases, amb una població clarament empobrida.

Si bé s'han esmentat les *ingerències* econòmiques per part de la Cort aprofitant-se del context de guerra, cal esmentar també les altres tensions, generades per ingerències de tipus polític. La figura del *Capità de Guerra* amb atribucions ben limitades tenint únicament competència sobre qüestions militars, a la pràctica les necessitats de guerra fan que s'extralimiti i vulneri els *furs* (no entraré a detallar la qüestió) i afecti àmbits de jurisdicció fora del seu abast. L'altre punts que evidencien el deteriorament de la relació regne-rei n'és el pillatge de les tropes. En qualsevol cas, sembla lògic interpretar que la situació no degenerà de la mateixa manera passà en el cas de Mallorca o València, en que els virreis nomenats allà utilitzaren els respectius regnes d'*escenari d'assaig* amb les maneres *possibles* d'incrementar l'autoritat reial (Solano, 1987 pp. 42-60).

Les contribució militar dels aragonesos

A partir de la dècada de 1630 els aragonesos com molts altres dels súbdits de la Monarquia Hispànica començaren a contribuir de forma molt més notable, no sense oposició, a les despeses de la política exterior duta a terme per part de Felip III d'Aragó. La guerra amb França a partir de 1635 marca un abans i un després. En aquella ocasió, es mobilitzen en defensa de la integritat territorial del regne amenaçada per França. També s'obre la porta per tal que en els anys successius,

dècada de 1640, la Corona faci peticions als aragonesos perquè es desplacin fora a lluitar. I les pressions serviren perquè determinats contingents ajudaren en el Setge de Fuentesbarria (1638), al Rosselló (1639) i a partir de 1640 a la recuperació del Principat de Catalunya a mans de França. En el que queda de segle Aragó *cooperarà* i s'inserirà en l'imperi (Solano, 1987, pp. 60-62 i pp. 215-216).

Una fita importantíssima en relació al constitucionalisme aragonès n'és la celebració de les Corts de Tarazona (1591). Com a resultat dels *Aixecaments de 1591* en que la població havia alterat l'ordre fent ús del terme *libertades* (en realitat, es referien als furs), es va voler modificar la legislació per impedir que els radicals poguessin sota aquest lema generar avalots. I la mesura no perjudicà al dret de resistència foral, que continuà reconegut. A posteriori, a la dècada de 1640, com a conseqüència dels temors a la guerra, *furs* i *llibertats* van evolucionar i ja no es van referir a la necessitat de *protegir-se* de la Corona, tal i com durant molt temps s'havia entès el concepte, sinó ans el contrari, passaren a ser perfectament compatibles amb l'*autoritat* de la Corona. L'enemic a témer ja no era el sobirà o la Corona sinó l'exèrcit francès.

Fruit de l'evolució conceptual del terme *libertades*, en arribar a 1640 a Aragó les proclames forals no van qüestionar mai els pilars de l'autoritat reial, una diferència molt important respecte el que succeí a Catalunya, Portugal o Nàpols, indrets de revolta que es caracteritzaren per modificar o redirigir el seu sistema contractual tradicional en favor de les idees de tipus secessionista, republicana i a voltes, antinobiliàries. Ens trobem per tant, amb un regne d'Aragó a on *autoritarisme reial*, *furs* i *llibertats* eren vistos com a compatibles. El resultat de tot aquest procés és evident: quan arribà el moment de decidir (per part de la classe dirigent) si els convenia o no l'opció revolucionària iniciada a Catalunya, per exemple, decidiren que no. I derivaren cap a la fidelitat a la Corona és a dir, *fidelitat* a l'*autoritat monàrquica* i adhesió als principis del Gran Memorial (Gil, 2001 pp. 217-249).

3. 4 Regne de València

El Donatiu de 1625

Els donatius sol·licitats per la Corona eren una pràctica habitual, ja ho hem vist. El corresponent a l'any 1625 però, és únic ja que a diferència dels anteriors el cobrament es pretenia a tots els territoris integrants de la Monarquia Hispànica. Els pretextos esgrimits per tal procedir al *recapte* no era nous: per una banda, es parlava de la urgent necessitat de finançar la política exterior fonamentalment bèl·lica impulsada des de Madrid i per altra banda, s'argumentava específicament als valencians que aquests des de l'ascens al tron de Felip III encara no havien contribuït a *honorar* el nou monarca.

El 15 de gener de 1625 a través del Consell d'Aragó Felip III donà les instruccions pertinents de com havia de dur-se a terme el recapte. Evidentment, a diferència del *modus operandi* a Castella o a altres latituds, al regne de València es volia fer aparentant que la mesura tenia en compte el seu sistema foral. Val a dir però, que precisament donat que els furs valencians no permetien un *Servei* sense la prèvia conformitat de les Corts, a aquesta contribució se la disfressava de *donatiu*, amb l'afegitó de *voluntari*.

En principi, els propòsits dels ministres de Madrid eren força ambiciosos: no solament tenien esperances que la recaptació fos important (a Castella estava tenint molt èxit) sinó que es tractés d'un impost que gravés a tothom sense excepció és a dir, a ser possible permetés també de contribuir-hi a l'estament eclesiàstic i militar caracteritzat per emparar-se en uns privilegis que precisament els eximia de suportar càrregues fiscals. Les intencions era bones ara bé, la burocràcia de principis del segle XVII si se'm permet el símil pesquer, encara no havia esdevingut el *pop de tentacles llargs* que ho abastava tot.

Resultat: no només acabaren pagant els mateixos de sempre sinó que la Corona tampoc obtingué de València la suma que esperava. Certament, el donatiu de 1625 és un antecedent immediat dels esdeveniments que vindrien tot seguit. Si bé en aquesta ocasió quan s'apel·lava als valencians perquè aportessin recursos s'argumentava encara que allò descarregaria al patrimoni reial ja que es farien servir aquests diners obtinguts per reforçar les fronteres del propi regne. Res més lluny de la realitat. Un

donatiu era la fórmula més lliure de recaptació ja que permetia al monarca i als ministres castellans de disposar d'uns diners que podien manejar com volien, destinant-lo a qualsevol de les partides pressupostades. El destí de la recaptació anà a parar, previsiblement, a unes tropes servint en algun punt allunyat de la península i conformades per estrangers (Lario de, 1986 pp. 39-51).

L'informe de Silveri Bernat

El mateix any de 1625 vist que el donatiu pretès no havia servit per nodrir una mica més les arque reials, el mateix Favorit de Felip III, el Comte-Duc d'Olivares, adreçà una missiva a un dels personatges clau en els esdeveniments i que per això mateix no podem obviar: Silveri Bernat lletrat de l'Audiència valenciana. En aquesta, se li ordenava que preparés un informe sobre noves vies per obtenir ingressos.

El doctor Bernat es mostrà categòric en recomanar la convocatòria de Corts. I aconsellà en aquesta línia precisament perquè encara aleshores, València no havia acabat de fer efectiu el *Servei* concedit en les darreres Corts de 1604. Les Corts no només eren un procediment lent (efectivament, l'era) sinó que presentava dos inconvenients més: el mateix monarca havia de dur a terme un procés negociador que portava implícit la concessió de *mercès* per tal d'induir a votar afirmativament al seu favor i es tractava d'una via recaptatòria a llarg termini perquè les contribucions arribaven tard.

Estem en un moment en que l'administració reial està buscant alternatives diferents dels mecanismes d'obtenció de recursos d'origen medieval. En definitiva, necessiten d'un mètode que permeti endegar un nou tipus de recaptació i per això mateix Bernat proposa a Olivares que se sol·licités un contingent d'homes armats pagats mitjançant el *gravamen* amb un impost fix i durant un cert temps. La novetat que pesava perquè fos la mateixa població la qui s'incorporés a la tropa o la mantingués *directament* conformava l'eix central del projecte olivarista. No obstant, la presentació del projecte d'Unió d'Armes per part de Francesc de Castellví davant l'estament militar a la seu de la Diputació del General el 20 de desembre, i la reacció disconforme d'aquest braç, determinà que finalment s'obrés per convocar Corts.

Resulta clarivident, que en el discurs del referit Castellví, aquest donés per fet que el reclutament era obligatori. I que pressionés mencionant als nobles valencians recrimina-te'ls a aquests que els subsidis atorgats en Corts havien estat poc generosos. En aquest punt, l'enviat d'Olivares, posà en evidència la seva falta de moriscos, que ha comportat, importants conseqüències: despoblament i manca de mà d'obra, fet que en última instància, ha implicat la baixada dràstica de la productivitat en la totalitat d'oficis i sectors laborals i dels ingressos i recaptació, ja que aquesta conjuntura econòmica ha afectat a la totalitat de la piràmide social (Casey, 1981 pp.14-90 i Lario de, 1986, pp. 51-56).

I arribats a aquest punt, ja no només és falta de sensibilitat. El comportament i mode d'actuació de Francesc de Castellví passa per obviar el model de relació contractual entre el *rei* i la *terra*. La fita no és el *pacte* ans el contrari, tot passa per l'exigència i el *mandat imperatiu*. No importa infringir les constitucions si es permet així mateix, acontentar les necessitats bèl·liques de la Corona. Hem arribat en l'era en que la raó d'estat passa per davant de tot. (Casey, 1981 p. 103 i Lario de, 1986 pp.56-58).

Les Corts de 1626

La notificació per part de la Cort madrilenya rebuda a València de la convocatòria de Corts que havien de tenir lloc curiosament, a Monzó, i que s'havien d'iniciar el dia 15 de gener, la reberen el dia 28 de desembre. I s'iniciaren en el dia fixat però sense la presència del monarca. Aquest no hi arribà fins el dia 31 de gener. I se n'absentà encara en alguna altra ocasió. La fita clau del desenvolupament d'aquestes és el dia 24 de febrer, moment en que es comença a *pressionar* als braços. A partir de 21 de març, votat el subsidi, el rei pogué marxar.

Les inconstitucionalitats foren abundants. La primera té a veure en triar Monzó, ciutat no valenciana. Els estaments militar i reial enviaren ambaixades a Madrid davant del rei i a València al virrei, exigint que se celebressin en territori patri. Més endavant reclamaren també que la jura del sobirà als seus *furs* tingués lloc a la ciutat de València. De res serví. Olivares i el rei no els concediren allò que constitucionalment era de legalitat. No tingueren necessitat d'afluixar. En el cas de la primera demanda, no hi hagué *unitat* ja que en paral·lel a les gestions de protesta,

el braç eclesiàstic i algú dels altres, feien camí cap a Monzó. I en la segona demanda, era evident que si la Corona havia decidit reunir Corts en dita ciutat per una qüestió d'estalvi en el temps de desplaçament, menys s'avindria a entrar dins el regne amb l'única finalitat de prestar jurament. També hagueren d'enfrontar-se a procedir sense la *presidència* del sobirà.

Enfeinat com estava seguint també el curs de les d'Aragó, s'hi arribà només per assegurar-se mínimament que la seva presència serviria per infondre l'autoritat necessària que garantís el sí a la introducció de la Unió d'Armes. És evident que les protestes presentades alternativament per uns i altres fent patent la seva disconformitat a seguir uns *procediments* no del tot legals, no deixava de ser una pantomima. Obraven de tal manera per assegurar-se que constés en les *Actes*. Els ministres, Olivares i el monarca sabien molt bé que per a tots ells la fidelitat al monarca era el més important. Millor dit, veien a venir que es plegarien a les seves exigències per por a un trencament total amb el rei i a la utilització per part d'aquest, de la força militar. Els tractadistes calia que fessin bé la seva feina: *pressionessin* i oferissin *Mercès* en recompensa a la *lleialtat* mostrada (Lario de, 1986 pp. 87-89).

Per tal d'entendre'n el seu desenvolupament cal una *radiografia* del comportament dels tres estaments o braços amb representativitat a les Corts: el braç eclesiàstic integrat pels qui dedicaven la vida a déu era el més *congraciat* amb la política de la Cort i tendia, com féu en aquestes, a votar els interessos de la reialesa. Bona part dels alts càrrecs religiosos estaven en mans de la Corona, que era qui decidia a qui els atorgava. Així doncs, amb promeses d'ascens dins la jerarquia eclesiàstica, els grans priors, abats i bisbes es distanciaven dels demés braços. A més a més, es dóna la circumstància que els temes que s'hi debatien tampoc els afectaven directament: podien autoritzar la formació d'un exèrcit comú que no havien d'integrar ells i es podien permetre de votar subsidis vist que tampoc pensaven pagar (Lario de, 1986, pp. 69-135; pp. 156-161 i 232-239).

Pel que fa al braç reial, era encapçalat per la ciutat de València i la resta de municipis, amb friccions constants entre aquestes municipalitats més petites en la carrera per guanyar privilegis i exempcions. Val a dir, que els tractadistes saberen treure profit d'aquest tipus de rivalitats. Es dóna, a més, la circumstància que el vot

comú dels cinc representats de València ciutat més un de la resta ja permetien tirar endavant bona part de les seves resolucions. Això significava en darrera instància, que guanyar-se el suport de l'oligarquia de les ciutats, valenciana nadiua, majoritàriament rendista i molt *blindada* ja que els mateixos noms se succeeixen en el poder, era suficient per acabar amb la possible oposició a qualsevol disseny del monarca (Casey, 1981 pp. 190-204 i Lario de, 1986 pp. 108-125 i 241-253).

Sens dubte, el que demostrà més resistència fou el braç militar. Sembla ser que la reticència de la noblesa venia donada per una preocupació genuïna pel que fa a la creació d'un cos militar unificat. La novetat de la Unió d'Armes assaltava el temor que s'acabés amb l'autonomia o independència de València. A més a més, preocupava també la votació del subsidi ja que les seves pròpies rendes i la de tots els valencians havien patit les conseqüències de l'expulsió dels moriscos. La noblesa era feble, en bona part derivat de la seva pobresa en ingressos i en conseqüència, això feia que fos molt dependent del favor reial, a través del qual se li havien perdonat o renegociat deutes i havia tingut accés a càrrecs de prestigi i autoritat. En el seu cas es tractava d'un *aliatge* imprescindible: la monarquia per tal de governar necessitava als senyors valencians i aquests, volien a la monarquia com a font de lucre. Diguem-ne que tots els del braç militar eren un *eixam mosques atretes al pot de la mel* (Casey, 1981 pp. 147-151 i 285-290 i Lario de, 1986 pp. 239-240).

Comprovada la manca d'unitat dels representants a Corts sumat en última instància, a la ferma voluntat de no voler quedar malament davant del monarca, per part dels ministres va ser força fàcil a votar la *Unió d'Armes*. Tenint des dels inicis el suport dels eclesiàstics, seguidament es van dirigir a pressionar i a afalagar amb promeses diverses als representats de les ciutats. El braç militar per tant, es quedà sol i aleshores sí, ja no veié més la necessitat de continuar resistint i es rendí. Juntament amb l'estratègia d'aprofitar-se de la desunió, també hi tingué un paper enormement destacat la pressa donada. Sobretot, l'ordre de Felip III d'Aragó de forçar la votació el 21 de març. No s'adonaren els valencians que estaven en condicions de forçar la situació. La Corts no volia presentar-se davant dels catalans sense res. En aquell moment però, els tres estaments s'esforçaren contra rellotge a arribar a un acord sobre les xifres. Està clar que el vot afirmatiu ja l'havia guanyat.

L'acord final presentat al rei per part dels tres estaments és el següent: 1.080.000 lliures a pagar durant quinze anys, que eren 72.000 lliures anualment. I que permetia finançar un cos de 1.000 soldats. Les pretensions inicials es rebaixaren. En principi havia demanat un donatiu de 1.782.000 lliures a costa de poder mantenir 1650 soldats pel mateix període de quinze anys. Tot indica que malgrat no haver aconseguit el permís per tal de forçar llevs valencianes que servissin als diferents fronts de la Monarquia, sí que havia obtingut el vistiplau que li permetia endegar el projecte de la Unió d'Armes ja que si més no, amb aquest subsidi s'assegurava que els valencians deixessin de banda els vells furs i passessin a ajudar en les despeses del *Comú* Hispànic (Lario de, 1986, pp. 125-135).

Les llevs forçoses malauradament però, esdevindrien habituals al llarg segle XVII. És a dir, el que no s'aconseguí de votar a Corts ho perseguirien i ho assolirien aprofitant-se d'un sistema legal i institucional incapaç de presentar batalla. El respecte a la legalitat pròpia del País Valencià deixà d'importar a Olivares i a la Cort. En qualsevol cas, si les Corts de 1626 havien evidenciat que aquest comportament era possible, en les que vingueren a continuació aquesta manera de procedir es convertí en el *pa de cada dia*. O millor dit, de les corts 1632, 1633 i 1640 només en tenen el terme de *corts* perquè foren convocades i no se celebraven. Es tractava de voler aparentar encetar-les per tenir el pretext adequat que permetés presidir de nou les frustrades de Catalunya de l'any 1626 (Lario de, 1986 pp. 281-302).

Problemes per a *pagar* el Servei

La part de posada en pràctica de la Unió d'Armes consistí en les sessions de Corts que continuaren ja soles, a partir del 21 de març, amb les reunions de caràcter tècnic per tal de fixar de quina forma es pretenia recaptar el Servei que s'acabava de votar a favor del sobirà. Era molt necessari establir la forma en que es pensava recaptar, muntar-ne els dispositius necessaris i redactar-ne les condicions, és a dir, perfilar els qui finalment hi haurien de contribuir.

El plantejament iniciàtic passava per creació d'un *arbitri d'escales* a través del qual s'assegurés que el dit import acabés afectant a tothom per igual, i acabés

pagant qui més tenia (d'això se'n diu *equitat*). De res no serviren les maniobres del clergat en intentar no haver de contribuir. De totes maneres, al final es canvià de parer a favor del dret de *general del vi* (gravava els cànters de vi) i *dret de general d'entrada* (gravava els animals i mercaderies). I de fet, fins que no entrà en vigor i no funcionà, i no ho féu fins el 1628, el monarca no concedí els diversos privilegis i cartes de títol de comte a la noblesa valenciana (Casey, 1981 p. 144 i Lario de, 1986 pp. 146-165).

Amb tot, fins ara s'ha tractat única i exclusivament l'alta política i els tripijocs de la Monarquia i l'oligarquia per tal de trobar el just equilibri que permetés la consecució dels seus interessos. En cap moment però, s'ha fet esment al malestar popular. Els valencians humils foren en aquell moment els qui es mostraren més disconformes amb un estament dirigent *traïdor i venut* que havia preferit assegurar-se el manteniment dels seus privilegis a canvi d'abandonar la defensa del pactisme i dels furs del regne de València. Els motius pels quals el regne de València no hi esclatà com a la veïna Catalunya una revolta no em correspon d'analitzar ara bé, sí que no vull obviar d'acabar dient que aquest *emprenyament* es manifestà a través dels *pamflets*, que circularen abundantment per València ciutat (Lario de, 1986 pp. 166-174).

3.5 Principat de Catalunya

Les Corts de 1626

Felip III de Catalunya i els seus ministres fan la seva entrada a la ciutat comtal el 26 de març de 1626. Recordem, arriben procedent de Monzó, on han pogut clausurar les Corts valencianes. Amb Aragó per contra, s'ha de seguir amb les negociacions i per això mateix s'optà per prorrogar les Corts aragoneses tot desplaçant les sessions a Calatayud.

La *seu* de les Corts de Catalunya fou el Monestir de St. Francesc de Barcelona. El dia 24 de desembre quan el monarca emeté el document de convocatòria de Corts, s'hi especificava que la ciutat que havia d'acollir la reunió era Lleida. L'estratègia de la Corona era ben evident: pretenia contrarestar la possible influència de la Ciutat Comtal, que dirigia a la pràctica la política a nivell de país mercès a les connexions

entre el govern municipal i la Diputació del General, i que no destacava per ser *amo fidel* dels interessos de la monarquia. El dia 15 de març però, les pressions del Consell de Cent es van demostrar afectives: la Cort es va fer enrere i va considerar que el millor fóra no ofendre als barcelonins. Temien que aquests, rabiosos pel procedir de la Cort, es revengessin posant traves serioses que dificultessin el desenvolupament de les Corts i l'assoliment dels objectius del Comte-Duc d'Olivares (Elliott, 1966 pp. 205-206).

La diferència fonamental entre aquestes Corts de 1626 i les precedents celebrades el 1599 en que la monarquia hi obtingué el major subsidi de la història constitucional de Catalunya, rau sobretot en la manca de voluntat d'Olivares de *cedir*. Es mostrava incòmode en l'exercici de la pràctica *pactista* i per tant, una vegada més, demostrà tenir poca habilitat negociadora. El *Favorit* de Felip IV tenia molt clar que no convenia transigir per part de la Corona ja que l'autoritat reial a Catalunya ja restava prou feble. No volent assumir les concessions que cadascun dels braços li reclamà significà l'alentiment, si no l'aturador, de la maquinària assembleària, sobretot per mitjà de la pràctica dels *dissentiments*, que s'ha reconegut com arma política⁴⁴. Efectivament, els ministres i el mateix monarca hagueren de prendre paciència davant l'allau de dissentiments. Hi hagué un ritme tant elevat d'aquests, que s'acabaren nomenant un seguit de jutges habilitats en la tasca d'acceptar o rebutjar dissentiments.

Tampoc ajudà a fomentar bona entesa l'exigència de rapidesa. De la mateixa manera que havia succeït amb els representats aragonesos i valencians, es forçà als catalans a treballar acceleradament. Per part dels autòctons del conglomerat polític d'Aragó era important poder dedicar temps als *greuges*, i n'hi ha molts donat que des de l'última reunió de Corts les *tensions* entre els regnes perifèrics i la Corona havien augmentat considerablement. L'estratègia seguida pel Comte-Duc fou però, la de pressionar el màxim, i subornar a títol individual però a gran escala, de tal manera que es pogués concloure ben aviat el capítol de greuges i es pogués passar a la fase de

⁴⁴ Si un representant individual o una facció presentava el *dissentiment* (emetia la disconformitat amb allò que s'havia debatut o s'estava debatent) automàticament *tot* es paralitzava fins que el dit recurs no era retirat. Esdevingué evidentment, una arma política per tal de forçar al monarca a fer concessions ja que si no negociava per tal que el dissentiment es retirés, tampoc podia procedir les sessions de les Corts i finalment, clausura-les.

discussió del subsidi o Donatiu. En última instància ens trobem però, davant d'una Cort i d'un *Favorit* mateix que resten *miops*, no s'adonen que tenen una carta irrefutable a la mà: la necessitat imperiosa per ambdues part de clausurar satisfactòriament l'encontre. La Corona necessitava el subsidi però a Catalunya només li quedava concedir-lo perquè una negativa hauria implicat no només el *divorci* amb el sobirà sinó frenar l'actualització, molt necessària, de les lleis (Elliott, 1966 pp. 208-218).

Lluny d'assimilar que les Corts ja aleshores eren un instrument única i exclusivament al servei de les ambicions de la Corona d'obtenir majors ingressos, hem d'especificar que aquestes es demostraren enormement útils perquè permeteren de posar sobre la taula els problemes seriosos del país. Per part de les *Universitats* existia un gran interès per reformar la Diputació del General de tal manera que s'acabés amb el monopoli que la ciutat Comtal exercia dels càrrecs i oficis, ostentats pels ciutadans d'aquesta ciutat. D'alguna manera existia una tibantor de la resta vers Barcelona per ser aquesta qui acabés casi sempre *ordenant* la política *de conjunt*. I una mostra d'això últim n'és la decisió del Consell de Cent en oposar-se a l'exigència de cobrament dels *Quins*. Si Barcelona no pagava, tampoc ho feien la resta de ciutats.

Altres problemàtiques tractades foren el dret a dur pedrenyals o d'exercir l'activitat comercial, drets reclamats per la noblesa. La necessitat o no de mesures proteccionistes per garantir la continuïtat de la producció de llana i pells, tema que dividia força o no menys transcendent, la catalanitat exigible a les grans dignitats eclesiàstiques, bona part d'aquestes no catalanes. Per últim, topem amb la revisió i en conseqüència, nova redacció de la Constitució *De l'Observança*, i que genera fortes discussions perquè cadascun dels braços desitja *modelar-la* a la seva conveniència. Els diferents estaments no solament no arribaren a cap acord en relació a la que era la norma fonamental i bàsica de Catalunya, sinó que idèntic comportament *obstinat* exhibiren el braç reial i part del militar en oposar-se a la Unió d'Armes, i finalment també a la xifra exigida per part del sobirà en relació al subsidi que havia de finançar al referit projecte (Serra, 1991 pp. 21-23).

Les Corts tal i com van funcionar, no van servir per poder tractar totes i cadascuna de les qüestions de país tal i com es mereixien. I en el cas específic del

debat en relació a la conveniència o no de la Unió d'Armes, el comportament del braç reial, el qui tradicionalment aparentava ser l'estament més interessat en l'ampliació de la jurisdicció reial, hi votà decididament en contra, primordialment perquè en aquest cas els interessos reials anaren en perjudici de les finances municipals. Recordem la batalla pels *Quins*⁴⁵. El braç militar resta dividit. Està pendent de la concessió de *Mercès* i càrrecs, i els necessita⁴⁶. Aquests però, són també els més *ferrenys* en la defensa dels *furs* del Principat. Recelen i *molt* de les propostes que passen per replantejar les atribucions polítiques i fiscals d'uns i altres. Sota cap concepte volen deixar de controlar les institucions pròpies (tot sigui dit, les úniques a les quals poden optar) i tampoc no volen participar en els costos econòmics de la política imperial amb la qual no se senten identificats. La resistència tampoc s'explica sense la lluita de faccions i d'interessos d'uns nobles contra altres⁴⁷. El braç eclesiàstic⁴⁸ tingué un comportament submís. L'ambició de lucratiu càrrecs o ascensos facilità la tasca a Olivares. Això no treu però, que alguns d'ells s'aliïn amb el braç reial per tal de guanyar per si l'ampliació dels seus dominis jurisdiccions, en perjudici evidentment, de l'aristocràcia. Diguem-ne que se'n sortí en el terreny de reforçar al seu favor les divisions socials i corporatives (Elliott, 1966 pp. 219-225 i Serra, 1991 p. 22).

⁴⁵ No pagar els *Quins* o el Donatiu decidit durant l'adveniment de les Corts no implica l'existència d'altres Donatius, i Barcelona en concedí en nombroses ocasions. El cobrament d'aquest no era més que l'intent d'actualització del patrimoni reial a Catalunya, la major part alienat.

⁴⁶ Una noblesa amb ingressos migrats, que no pogué incorporar-se al tren de vida demandada per la Cort. En conseqüència, s'hagué de conformar amb quedar-se a Catalunya. Així doncs, del fracàs d'incorporar aquest estament al govern de la monarquia, en derivà una noblesa que s'aferrà com ningú a les Constitucions catalanes, com a mesura per mantenir encara, els pocs privilegis de casta que conservaven. Cal aclarir també un contrapunt: no tota ella era rural ans el contrari, bona part d'aquesta en aquest període es traslladà a viure a Barcelona, duent-se a terme un procés d'urbanització i d'assimilació, en costums i en formes de parentiu, amb la burgesia de la Ciutat Comtal.

⁴⁷ Per exemple, alguns nobles enfrontats al Duc de Cardona, resisteixen i es posicionen contra la Corona per tal que Madrid pugui *comprar* el seu canvi de bàndol i vot i així, ells aconseguir fer realitat les seves ambicions individuals.

⁴⁸ Dins la clerecia però, existeixen també dos grans sectors socials, que defensen interessos contraposats: bisbes i abats (aspiren a ascendir dins la jerarquia i per això mateix tendeixen a subordinar-se als interessos de la Corona) i canonges i capellans (d'origen humil, que desenvolupen la seva tasca pastoral entre el poble i això explica el *per què* enarboren el seu patriotisme).

El 4 d'abril es començà a menar encara més pressa i el dia 18 del mateix mes el monarca pronuncià un discurs, remarcable, perquè és aleshores en que dona a conèixer als catalans el seu projecte d'Unió d'Armes. Escenificar el projecte implica evidentment, demanar l'aportació de 16.000 i preveure que aquests puguin desplaçar-se a lluitar fora de les seves fronteres naturals. El braç militar i eclesiàstic s'esvera. Arribat al moment clau, els negociadors per part de la Corona no accepten ni la proposta dels Quins ni tampoc l'extensió de la jurisdicció reial, ja que ambdues xoquen amb les necessitats del monarca de no *retallar* encara més la seva autoritat sobre el Principat. D'haver cedit en ambdues qüestions és probable que s'hagués desbloquejat el vot del braç reial tot alienant-se al costat del rei. I això hauria ajudat al braç militar, en competència amb aquests primer per aconseguir el favor reial, sens dubte finalment s'hauria decantat també a favor de les peticions dels ministres de Madrid. No fent el suficients esforços per unir el rei i oligarquia barcelonina, tota ella dins dels braços militar i reial, es cometé un greu error de càlcul.

Si bé és necessari esmentar en què s'equivocà Olivares, no és menys cert que Catalunya demostrà en tot aquest episodi, la seva capacitat de resistència enfront de les imposicions per part de la Corona. S'hi demostrà que l'autoritat reial a Catalunya no era il·limitada. El dia 3 de maig Felip III, el mateix Olivares i tot el seu seguici marxaren de Barcelona, *desesperats*, continuant les Corts sense la seva presència i l'ambient no millorà. Exhauriment fiscal de la Diputació del General, que implicava pujar impostos per fer front al subsidi demandat, acabà decantant el posicionament en contra del braç reial. Volen evitar l'esclat de moviments insurreccionals derivats de l'increment de la pressió fiscal. El Duc de Cardona⁴⁹ com a president del braç militar no fou capaç d'acabar amb l'heterogeneïtat d'interessos en aquest estament. El Comte de Santa Coloma⁵⁰, rival polític, se li avançà i maniobrà per tal que perdés el rei i el mateix Cardona. I amb tot, quedaran com a únics vassalls fidels els eclesiàstics.

La marxa del rei de fet, implicà la negociació ja no amb els representats del conjunt de Catalunya sinó amb el Consell de Cent, que vol dir que acabà essent una negociació entre la Corona i la poderosa ciutat de Barcelona. El consistori barceloní,

⁴⁹ : (1588, ?-1640, Perpinyà) de nom, Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdova.

⁵⁰ : (?-1640, Barcelona) de nom, Dalmau de Queralt i Codina.

oferí al rei 50.000 lliures. Felip III de Catalunya acceptà i recollí el donatiu. Les Corts de 1626 no foren clausurades i es prorrogaren indefinidament (Elliott, 1966 pp. 225-235).

Les Corts de 1632

Novament, la Corona acceptà de retornar a Barcelona per procurar de refer les relacions amb Catalunya tot negociant novament el subsidi que no havia estat aprovat l'any 1626. El *Favorit* necessitava la contribució dels catalans i n'esperava un de quantíons, en concret pretenia recollir el compromís d'aportar 3.000.000 de ducats. En aquesta ocasió però, no comptaren amb la presència del Comte de Barcelona sinó del seu germà, el Cardenal-Infant Ferran d'Habsburg⁵¹. Només començar les sessions, els ànims s'encengueren quan els representats de la ciutat de Barcelona feren ús del seu privilegi de romandre coberts en presència reial⁵².

Els temes que s'hi tractaren foren gairebé els mateixos que ja s'havien debatut en la darrera sessió de Corts, i novament les posicions continuaren sent les mateixes. La diferència en relació a el que succeí el 1626 és que el protagonisme ja no restà en mans dels tres braços sinó en el Consell de Cent i per tant, en la ciutat de Barcelona. Podríem dir que fou una sola ciutat la que condicionà l'esdevenir de les negociacions. La Ciutat Comtal s'enrocà. Pensà que el millor era no donar el braç a tòrcer de tal manera que qui hagués de claudicar de les seves pretensions fos Olivares i la Corona. A més a més, s'havia arribat a un punt en que fins i tot interessava a bona part de l'oligarquia la paralització d'aquestes, ja que algunes de les reformes que s'havien de plantejar, com la de la Diputació del General no interessaven.⁵³ I existia encara, l'oposició al cobrament de l'*Excusado*⁵⁴ i dels *Quins*. Val a dir però, que l'intent intervenció dels oficials reials als comptes de la Diputació fou llegit pels catalans com l'intent maldestre de justificar per part de la Corona d'acabar amb la pròpia

⁵¹ : (1609, San Lorenzo de El Escorial-1641, Brussel·les).

⁵² A Castella, privilegi reservat exclusivament als *grandes*. L'episodi tenia gran transcendència ja que els privilegis i l'ordre jeràrquic determinava la importància i consideració de la persona i de les institucions d'època moderna. Defensar un privilegi permetia a les ciutats exhibir la seva importància i situar-se en una posició millor que aquella corporació que no podia reclamar determinat tracte.

⁵³ La seva reforma hagués comportat posar al descobert la mala gestió dels impostos que es feia dels impostos recaptats al conjunt del país. És a dir, que era un organisme al servei dels interessos privats dels mateixos autòctons. Se sap per exemple, que derivat del desfalc i de despeses innecessàries, la Diputació del General no té reserves per fer front a un possible subsidi.

⁵⁴ Impost que gravava l'Església. El 1632 Felip III de Catalunya aconsegueix el permís del pontífex per recaptar-lo, sota pretext d'emprar-lo en la guerra contra l'expansió del protestantisme alemany.

capacitat d' autogovern del Principat (Elliott, 1966 pp. 261-281 i Serra, 1991 pp. 23-27).

Pot aparentar que en les Corts de 1632 s'hi confirmà la victòria de Barcelona i de Catalunya, que havia vençut les pretensions del poderós Felip IV de Castella. Certament, la ciutat atorgà al monarca 4.000 lliures i s'al·ludí a les noves obligacions fiscals que pretenia introduir el projecte d'Unió d'Armes però finalment, el perjudici principal restà en la relació *contractual* entre el Comte de Barcelona i els catalans, immersa en una crisi profunda. No assolir pactes sobre les grans qüestions de país implicà de paràlitzà l'aprovació i entrada en vigor de tot un seguit de mesures legislatives que haurien ofert resposta als problemes, abundants, que presentava en aquell moment Catalunya (Elliott, 1966 pp. 272 i 288).

Lleves forçoses

Al llarg de tota la dècada de 1630 i molt especialment a finals de la mateixa, Catalunya deixà de ser una regió secundària i amb nul valor estratègic. La situació geogràfica de Catalunya a tocar de la frontera amb França la convertiren en tauler d'operacions militar i en territori de pas de tropes. Tot això arribà just en el moment en que l'entesa entre Madrid i les autoritats catalanes no podia ésser pitjor. Paradoxalment però, fou també gràcies a tenir per veïns als francesos el que dissuadí a Olivares i als seus ministres d'*apllacar* Catalunya mitjançant la força militar⁵⁵.

El que no s'ha assolit en el transcurs de les Corts ho assoliran en temps de guerra, forçant la mobilització de la població, no sense dificultats. De fet, en comprovar per part de la Cort que les lleves no estaven donant el fruits esperats, es castigà als catalans amb el trasllat de l'Audiència cap a Girona l'any 1637. L'organisme no retornà de nou a Barcelona fins que la ciutat es comprometé a un donatiu de 45.000 escuts destinats al pagament de la tropa. Aquestes mateixes dificultats es donaren també entre l'estament militar català. El mateix Duc de Cardona no pogué satisfer les exigències quan el Comte-Duc li demanà complir amb 1.000 vassalls. El Consell de Cent, en bona part impulsat per la pressió popular, acabà empresonant i

⁵⁵ En qualsevol debat del Consell d'Aragó o d'Estat sorgia la disjuntiva entre l'aplicació de la força militar o la condescendència. En part, la discussió també estigué presidida entre els partidaris del model federalista d'origen aragonès o el model centralitzador (que no vol dir homogeneïtzador) més propi de Castella.

processant a un tal Forés que es dedicava a fer lleves encobertes entre els segadors el març de 1636.

El *Favorit* Olivares impulsat per la prioritat de defensa militar, impulsà als catalans a acudir a una guerra que s'estava desenvolupant al Rosselló. No podem obviar als catalans que contribuïren a Salses el 1639 en la defensa dels interessos del rei. Mai se sentiren identificats amb una guerra que no crien seva. En paral·lel, els pobles del Principat havien de conviure amb la soldadesca, de pas pel territori i als quals estaven obligats a donar allotjament en base a l'estil *Llombardia* (més costós per part de la població que el propi) i vulnerant l'usatge de *Princeps namque*⁵⁶. La resistència a contribuir en el conflicte, sens dubte legítim donat que els catalans tenien el marc constitucional que n'eximia, portà a les autoritats de Madrid i fins i tot als mateixos virreis del país a valorar als catalans com a covards i desertors (fent referència als que no s'havien presentat). El clima era de gran incomprensió d'hostilitat profunda per part de la Corona i la Cort vers els òrgans de govern catalans és a dir, entre l'Audiència, el Consell de Cent i la Diputació del General.

En definitiva, sí, Olivares se sortí finalment amb la seva ara bé, just en el moment en que assoleix l'objectiu llargament esperat d'introduir la Unió d'Armes, els catalans *teixiren* les bases de les argumentacions de caràcter jurídic contra les mateixes crides de lleves ajudant a articular el *clima* propici que conduirà a la Revolució Catalana de 1640 ⁵⁷(Serra, 1991 pp. 25-32).

3.6 Regne de Mallorca

El regne de Mallorca, que comprèn Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera era un cas a part en relació al conglomerat polític de la Corona d'Aragó: no tenia Corts ni representació en el Consell d'Aragó. Gaudia això sí, d'un *corpus* institucional i legal propi que li conferia uns privilegis i exempcions d'arrel medieval. Gaudir de sistema

⁵⁶ Regulava com s'havia de fer la crida a les armes dels catalans. En base a aquesta normativa, el monarca hauria d'haver estat present físicament al territori en el moment de mobilitzar. Segons aquest principi, els naturals de Catalunya únicament podien respondre al requeriment del monarca en cas d'atac a les fronteres del Principat, no havent de participar en campanyes militars de la resta de dominis del sobirà Habsburg.

⁵⁷ Per aprofundir en el debat en relació a les *possibles* interpretacions dels fets suscitats arran de la implantació de la Unió d'Armes i del que vingué a continuació, la "Revolució Catalana", vegeu (García, 1991, pp. 115-142).

foral malgrat tot però, no es tradueix en autonomia ja que al llarg del segle XVII els mallorquins perdrien tota capacitat de *reacció* davant les ingerències dels virreis i de la Reial Audiència, que pesaren a executar a l'illa els dissenys del Comte-Duc d'Olivares adduint la necessitat de pacificació del regne i l'esforç bèl·lic.

En data de 10 de gener de 1626 aprofitant el desenvolupament de les Corts en territori de la Corona d'Aragó, el noble Lluís Blasco en nom de Madrid féu la primera petició en demanda de tropes davant del Gran i General Consell. El curiós del cas però, resulta ser que en aquell moment no s'esmentà l'existència de cap projecte d'Unió d'Armes. El pretext esgrimit fou el conflicte armat que mantenia la Monarquia Hispànica amb Anglaterra (de Lario, 1986 p. 59).

Les lleves havien estat una constant des de principis del segle XVII a Mallorca. Es tractava de lleves pretesament *voluntàries* malgrat que tenien un caràcter essencialment forçós empeses per les circumstàncies del *poble menut*, assetjat per la fam a causa de successives males collites. Si més no, integrar-se a la tropa implicava rebre una paga. Es calcula que només fins a 1630 havien partit de l'illa uns 30.000 homes. Per tant, assenyalant aquesta xifra voldria cridar l'atenció sobre un aspecte clau: la introducció de la Unió d'Armes a l'illa no implicà importants conseqüències demogràfiques en l'estructura social ja que simplement, es continuava una tendència encetada molt abans per part dels virreis, que amb anterioritat a 1624 ja executaven una política encaminada a vulnerar *barroerament* els furs. Els restants reialismes aragonesos no se sentiren amenaçats i pressionats de debò per aquesta política fins a la presentació del projecte d'Unió d'Armes, aleshores fou quan començaren allà aquest tipus de lleves.

Sembla ser que Pere Pellicer ajudà sense voler, involuntàriament, a la labor d'introduir el projecte i directrius olivaristes a l'illa. Aquest, féu diverses peticions, entre les quals hi ha la creació d'una força militar totalment nova que havia d'acudir a rescat dels súbdits del rei. No només aquesta idea té un gran paral·lelisme amb la Unió d'Armes sinó que *el Fuster* i *el Favorit* coincideixen en un altre punt essencial: la seva convicció en la idea que el monarca pel fet de tenir tal dignitat, podia de forma automàtica donar resposta a tots els problemes del seu temps. Amb tot, acabà servint als interessos de la Cort tenint un paper destacat en *afavorir* més i millor la

desunió del Consell. Evidentment, no es tracta de cap personal cabdal però mereix una menció.

Així doncs, per bé que la monarquia ja s'havia fet amb un document favorable a les seves pretensions i per tant, ja podia dir que la Unió d'Armes s'havia introduït a l'illa el 1626, el seu naixement oficial no el fixem fins el 16 d'agost de 1634 en que formalment se'l votà en el Gran i General Consell i afectivament, s'aprovà aportar el total de 2.000 homes que el Comte-Duc d'Olivares havia calculat inicialment. Podríem dir per tant, que Mallorca haurà esdevingut una de les entitats polítiques aragoneses que s'ha *plegat* fidelment a la voluntat de la Corona, sense negociar ni plantejar cap xifra de lleva a la baixa.

La posada en pràctica portà però a serioses tensions entre el virrei en tan que complidor de la voluntat del sobirà i els jurats, que tot i no tenir força per enfrontar-se al no compliment d'una resolució ja referendada, sí que encara podien obstruir el procés amb qualsevol argument d'incompliment dels furs, i era ben fàcil perquè se l'incomplia sistemàticament. Els jurats es queixaren del nomenament d'un tal Rossinyol com a sergent major, per exemple. Al·legant que el seu nomenament era competència de la *Universitat*. Els mateixos *estires* i *arronses* es visqueren amb la confecció de la llista dels capitans que havien d'embarcar. Tot plegat, acabà encara amb una altra polèmica amb relació a la mateixa lleva. El virrei assegurava que només tenia 1.300 homes i els jurats el contradieien dient que n'havia aconseguit més de 2.000 buidant presons. Ja per acabar, el virrei Cardona decidí el 1638 que el millor fóra apropiat-se de les actes del Consell. Podia d'aquesta manera, conèixer els termes dels debats i les opinions dels integrants i en última instància, coartar la seva llibertat. Acabà decidint manipular bona part de les dites actes.

En definitiva, aquests successos, aparentment anecdòtics, fan evidents la problemàtica principal mallorquina: la debilitat dels òrgans rectors autòctons, incapaços de plantar cara a les infraccions dels furs i encara menys, de dir *no* als designis de la monarquia. I qui conduïa la política cal dir-ho, era la noblesa del regne i altres càrrecs forans enviats des de la Cort. D'aquí la facilitat amb que s'hi introdueix la Unió d'Armes. Una sector dels qui sí tenien dret a representativitat política, a través de les Universitats, mostraren la seva disconformitat i endegaren el debat sobre la significació i les conseqüències a llarg termini de la *Unió* o *Unificació*.

Però malauradament, aquesta gent no tingué prou pes i fou derrotada per la força esgrimida des dels qui eren responsables de l'*Alta Política* (Serra, 1985 pp. 25-44).

3.7 Països Baixos espanyols

Transcorreguts alguns mesos des del desenvolupament de Corts als estats de la Corona d'Aragó, que acabaren en alguns casos en sonat fracàs, el Comte-Duc es preparà per enunciar *oficialment* la Unió d'Armes a Flandes, als Països Baixos Catòlics. En concret, al mes d'octubre. La proposta els arriba però, enmig de la Guerra dels Vuitanta anys⁵⁸.

La Guerra dels 80 anys i la cerca de nou finançament

La *Treva dels Dotze anys*⁵⁹ havia obert un període de pau. Aquesta però expirà just en el mateix moment en que moria a Madrid Felip III de Castella i el succeïa un joveníssim Felip IV. Motivat per la necessitat de provar-se a si mateix i d'oferir als súbdits allò que esperen d'ell, reprèn de nou el conflicte bèl·lic. D'aquesta manera pot demostrar la seva vàlua militar i personalitat pròpia. La represa de la guerra però, implica també l'aparició d'un important debat a la Cort entorn de l'estratègia militar. A partir de 1625 amb el Setge de Breda per part d'Spinola⁶⁰, s'evidencia que l'ocupació de places no només és molt costós pel tresor si no que es tracta d'una guerra ofensiva inútil pels interessos espanyols perquè no permet millorar posicions i per tant, no dóna un clar avantatge al sobirà alhora de situar-se en posició preponderant que li permeti renegociar una treva més favorable.

Apostar per la guerra essencialment marítima contra les Províncies Unides i on prengué gran protagonisme el bloqueig econòmic, significava el replantejament del finançament, que fins el moment provenia en gran mesura de Castella ja que la recaptació provincial resultava insuficient per a les ingents despeses militars flamenques. I prova d'això últim n'és una carta datada de 1626 en que la

⁵⁸ (1568-1648). Implica directament a aquests territoris i ve motivada per les pretensions dels Àustries de reconquerir les Províncies Unides, nom que ha pres la nova república sorgida de la Secessió. La seva independència de fet, ja els havia estat reconeguda a través del *Tractat d'Utrecht* (1579). Les províncies catòliques que continuaren sota domini espanyol confirmaren la seva obediència al seu sobirà tradicional en el *Tractat d'Arras* del mateix any.

⁵⁹ 1609-1621

⁶⁰ : (1569, Gènova-1630, Castelnuovo Scrvia)

governadora-Infanta Isabel Clara Eugènia⁶¹ alerta al seu nebot el rei Felip IV de Castella del malestar dels banquers que es neguen a prestar diners mentre no se'ls poguessin tornar les sumes que se'ls devien. En carta posterior, del mes d'agost, el monarca enuncia que es facin els preparatius per tractar de la Unió d'Armes davant de les assemblees per tal que l'aprovin.

El referit projecte, tal i com el negocià l'enviat de la Cort Marquès de Laganés⁶² tenia un objectiu *doble*: Segons estimacions de població, els tocava aportar 12.000 dels seus súbdits, fins aquí no ve de nou. Ara bé, el que no es concreta inicialment és el finançament dels presidis és a dir, dels soldats destinats a la defensa de totes les fortaleses de frontera, que fins aleshores s'havien mantingut amb recursos castellans. El *Favorit* però, decidí d'admetre que els soldats dels presidis, uns 20.000 homes, haurien d'anar a càrrec dels Països Baixos. Juntament amb aquests afectius propis, s'hi sumaven evidentment, els 24.000 que havien de respondre del conjunt d'entitats polítiques de l'imperi hispànic. S'hauria aconseguit segons sembla, una força de 44.000 homes. La Governadora-Infanta es mostra contrariada amb la *novetat* en relació als presidis ja que creu que aquest no és més que un mer pretext per part de Gaspar de Guzmán per obligar als flamencs a contribuir més a les arque de la Monarquia, i en particular a la defensa de la seva entitat política. I no cal dir-ho, permetia també d'accontentar a alguns castellans i flamencs en relació a la seva exigència d'aplicar mesures de més contundència base dels terços i de l'artilleria.

Malgrat la dificultat aparentment per part de les assemblees, aquestes van donar llum verda a la Unió d'Armes el 3 de desembre de 1627, moment en que la governadora de Flandes n'enuncia l'aprovació. Primer, els Estats Generals de Brabant, a continuació, Flandes, tot sigui dit, dues que podien oposar resistència. Les restant províncies se sumaren a la proposta sense dificultat. Se'ls recordà que ells per si sols no podien fer front a la guerra.

S'avingueren a sufragar amb tal quantitat d'afectius en bona mesura perquè van ser molt hàbils: les condicions que imposaren anul·laven casi automàticament el compromís adquirit. M'explico: únicament introduirien la Unió d'Armes una vegada aquesta hagués estat referendada per la totalitat dels cossos polítics de l'imperi, que s'hi havien d'avenir. Tampoc volien que s'empessin els recursos aportats per

⁶¹ : (1566, Valsaín-1633, Brussel·les)

⁶² : (1580-1655) de nom, Diego Mexía de Guzmán.

cadascun d'ells en despeses fora de les seves respectives províncies, que no s'usés aquesta poderosa força per atacar a *altres* súbdits del monarca de la Casa d'Àustria i que Castella assumís la despesa de les Índies en la seva totalitat i, com no, que augmentés l'enviament de soldats, ja que la guerra s'havia de culminar, i per això mateix reclamaren equitat en el nombre de soldats que cadascuna de les províncies assumeix de reportar.

Si alguna interpretació podem atorgar al desenvolupament dels fets, és el poc pes que demostra tenir la burgesia en els Països Baixos Catòlics. Si més no, *baix pes polític* ja que van demostrar tenir molta poca incidència o *influència* en els òrgans representatius. La noblesa que és qui fa possible l'aprovació de la Unió d'Armes, amb unes condicions que la fan casi inviable, va veure retribuïda la seva *fidelitat* amb l'autorització a poder participar de la totalitat de càrrecs, militars o civils. D'aquesta manera, l'estament nobiliari obté una *preeminència* molt significativa i ascendent en l'esfera de poder.

Els presidis i el plantejament d'un *Servei* extraordinari

Un dels fracassos per part de la política de Madrid fou el tema dels presidis, que es volia que passés a ser competència dels Països Baixos i no de Castella, que ho sufragava a través del Tresor Militar. Es va intentar de redistribuir les despeses militars entre les pròpies províncies, i que aquestes fossin assumides pel Consell de Finances amb seu a Brussel·les.

Calia també, si es volia un exèrcit adequat que pogués funcionar, augmentar el nombre d'homes en els presidis, que havia de superar els 35.000. Tal quantitat volia dir que dels 12.000 que ja pagava el Consell de Finances se n'havien de sumar uns 23.000 més, una quantitat no assumible, de tal manera que el Marquès de Laganés va emetre la seva preposició que no era altra que el Tresor Militar continués implicat en el manteniment dels homes necessaris que no podien ser sostinguts per les migrades finances dels Països Baixos espanyols. Feia falta per tant, un *Servei*. Les assemblees estaven disposades a negociar si les contrapartides ofertes per la Corona eren prou *suculentos* pels nobles. Felip IV de Castella es troba però, novament, que no pot oferir contrapartida de cap mena. A finals de 1628 el Marquès de Laganés i el

Favorit abandonen qualsevol pretensió de demanda d'un servei extraordinari a la província.

En definitiva, en el cas concret dels Països Baixos catòlics la Unió d'Armes hi arriba sent una proposta més *voluntarista* que *realista*, fent servir les paraules exactes del mateix Fernández Albadalejo⁶³. Comparativament, si en el cas del Principat de Catalunya la Unió d'Armes s'hi introdueix *de facto* derivat de ser escenari de guerra, en el cas de Flandes malgrat estar en la mateixa situació, fou precisament la insuficiència de recursos que preveia Olivares amb la seva Unió d'Armes el que finalment desestima la proposta, i la fa esdevenir obsoleta. Si el referit projecte hagués permès d'obtenir els soldats necessaris i la seva mobilització ràpida i eficaç, probablement la seva aplicació hagués estat una realitat palpable (Echevarría, 1998 pp. 199-236 i Esteban, 2002, pp. 49-99).

3.8 Províncies Italianes

Les possessions espanyoles a la península itàlica comprenen Nàpols i Sicília, Sardenya i el ducat de Milà. Es tracta d'un conjunt d'entitats polítiques en principi autònomes, dotades d'institucions pròpies i per tant, que disposen d'un marc constitucional que els atorga identitat diferenciada. Ja a la dècada de 1620 acusaran de forma evident l'anomenada *Crisi del segle XVII*, especialment virulenta a tota l'àrea mediterrània. Així doncs, les imposicions fiscals adreçades per Olivares des de la Cort de Madrid, resultaran nefastes des del punt de vista econòmic i social en aquests indrets hi propiciaran a Nàpols i Sicília dues revolucions de llarg abast. Per contra, el Consell d'Itàlia en gestionà la seva aplicació a Milà, que no oposà resistència que el seu govern restava totalment dirigit des de la Cort.

Nàpols

El virrei del regne de Nàpols Duc d'Alba⁶⁴ en compliment d'ordres de la Cort de Madrid trameses pel mateix Comte-Duc d'Olivares força la introducció de la Unió d'Armes, comptant amb la complicitat d'unes institucions pròpies *inoperants*. S'hi

⁶³ (Fernández Albadalejo, 2009 p. 105).

⁶⁴ : (1568-1639) de nom, Antonio Álvarez de Toledo Beaumont.

introdueix sense problemes ja que la Corona i la noblesa sembla que comparteixen finalitats polítiques o si més no, les mesures no afecten a aquest estament. La noblesa napolitana tenia pràcticament el control absolut dels òrgans de govern. Se n'havia apropiat i exercia en interès *exclusivista*. Evidentment treia bon profit de l'absència del monarca, que residia ben lluny, per administrar i aplicar justícia sense que els ministres castellans hi poguessin intervenir, i en cas que ho fessin, podien esgrimir ingerències i *contrafur*. Si la situació es donava als regnes aragonesos, a Itàlia la màniga ample era més evident. Així doncs, l'oligarquia aristocràcia tolerà que la Cort pogués aplicar una fiscalitat desmesurada, que permeté l'exacció d'amplis recursos del referit regne en profit de la política imperial.

La fiscalitat desorbitada⁶⁵ fou un dels motius que acabaren per agreujar la ja duríssima crisi econòmica. De fet, aquesta es presentà i coincidí casi en paral·lel amb una crisi social i política, motivada per la manca de representativitat política d'amplis sectors socials. Si bé el *poble menut* no disposava de veu ni vot en els *cossos intermedis*, sí que tradicionalment n'havia tingut la burgesia i l'alt artesanat urbà. Aquests però, no solament veuen disminuït el seu poder adquisitiu sinó que s'adonen de la dificultat subsegüent de reclamar *mesures* que vagin en la direcció de protegir els seus interessos corporatius. Si no tenen cabuda a les institucions del regne ni tampoc poden apel·lar *realment* al rei, el sentiment lògic és la frustració.

Si bé l'*arribada* de la Unió d'Armes a simple vista ens apareix com un fet no especialment transcendental, el cert és que tingué serioses implicacions en l'esdevenir a posterior, perquè el projecte d'Olivares d'incrementar la *participació* dels regnes de la perifèria en el manteniment de la Monarquia Hispànica, accentuà el descontentament popular, i finalment creà l'impuls que permeté l'anomenada Revolta antiespanyola de Nàpols⁶⁶, que culminà amb la secessió i proclamació d'una república deslligada de l'imperi hispànic⁶⁷ (Villari, 1979, pp. 159-235 i Villari, 1991, pp. 169-182).

Sardenya

⁶⁵ Vegeu, (Calabria, 1991, pp. 37-53). Permet un coneixement més aprofundit del funcionament dels diferents gravàmens i en general, fa un retrat del funcionament de l'administració virregnal.

⁶⁶ (1647-1648)

⁶⁷ Efímera República Napolitana, ja que durà escassos mesos.

La carta reial sol·licitant als sards el reclutament de soldats pagats per aquest regne els arriba el 15 de novembre de 1625. Immediatament, es posà en marxa des de la Cort i a través del Consell d'Aragó, tot un programa de *sensibilització* que es dirigí expressament a l'oligarquia dirigent de la Sardenya amb la finalitat d'obtenir la seva complicitat, de tal manera que el projecte s'hi pogués aplicar, una mica el mateix que es féu com a pas previ a la celebració de les Corts valencianes.

El març de 1626, tenint el monarca de camí a Barcelona per encetar nova sessió de Corts catalanes, el nou virrei Marqués de Bayona⁶⁸ arriba a l'illa, i ho fa amb una Unió d'Armes que ja ha demostrat que pot ser *reductible* pel que fa a les seves ambicions. Així ho han demostrat aragonesos i valencians, que han posat condicions al seu vistiplau final. Aquest és el clima on té lloc la preposició.

L'assemblea on es formula als tres estaments es convoca a Càller comptant la presència del virrei, tal i com ja estaven acostumats. En bona mesura gràcies a la labor propagandística del mateix Luis Blasco, que hi actuà com a regent, la convocatòria té ampli ressò, acudint-t'hi també l'alta noblesa habitualment absent. La negociació de les condicions fou ràpida i favorable als interessos del sobirà. Assegurant-se recompenses honorífiques i càrrecs militars, la noblesa ofereix 8.000 escuts anuals durant cinc anys, podent fer-los afectius en espècie. La contribució implicava a totes les cases, incloses les de nobles, eclesiàstics, oficials reials o feudals i de familiars del Sant Ofici. El *Servei* de quatre cents mil escuts serà destinat a cobrir el manteniment de 1.200 soldats. El 13 de novembre de 1626 l'*acord*⁶⁹ entra en vigor en ser rectificat pel sobirà amb l'emissió d'una patent reial.

El resultat favorable de la Unió d'Armes a Sardenya ve a confirmar en aquesta geografia l'èxit de la política centralitzadora empesa per part de la Corona. Segons Manconi, ens trobem davant d'una noblesa que s'avé a aquesta política perquè molt probablement ha acabat deixant de banda els llaços *mentals* que l'havien vinculat durant llarg temps a la Corona d'Aragó, uns llaços *estrets* des del punt de vista cultural i institucional, en referència a l'origen familiar majoritàriament català de molts d'ells i la pertinença de la geografia en el si dels dominis de l'antic rei d'Aragó.

⁶⁸ : (?-1636) de nom, Jerónimo de Pimentel. Es tracta d'un noble d'origen castellà que trencà amb la tradició consolidada de nomenaments entre la noblesa catalano-aragonesa.

⁶⁹ Literalment, es tracta d'un acord i no d'un procés negociador a Corts ja que pràcticament els únics amb qui es negocia és amb l'estament nobiliari.

Ben aviat, en la posada en pràctica del reclutament, s'hi posà en entredit que per part de Madrid estiguessin disposats a respectar allò a què s'havien compromès, en bona mesura perquè el context bèl·lic implicava que la Cort prioritzés l'adequat funcionament de la maquinària militar a contentar les aspiracions de la noblesa sarda. El focus de descontentament vingué en primer lloc, perquè s'havia estipulat que el Terç de Sardenya havia de ser comandat pels *naturals* de l'illa. Els alts dirigents de la Cort busquen evidentment, prohoms de provada experiència en el camp de batalla. I en el cas de reorganitzar l'exèrcit, els sobre gent i a aquests se'ls retorna a casa. La polèmica il·lustra perfectament el paper sempre *galdós* que tocà d'exercir als virreis. Aquests, es comprometien en nom del sobirà. Quan el rei incomplia, els qui havien d'oferir explicacions i patir les ires dels descontents, eren ells.

A partir de 1627 Sardenya veurà el començ d'una pressió fiscal *in crescendo* ja que els ministres de Madrid actuen sense miraments i demanen als oficials reials i al mateix virrei Marqués de Bayona que recaptin com sigui. La fiscalitat no només anà en augment sinó que tal i com s'havia acordat en assemblea el 1626, es redistribuí de forma que acabà incidint per igual a la totalitat de la societat estamental, fins i tot damunt dels *privilegiats*. En bona mesura, es decideix de desprendre's de bona part del patrimoni reial. La corona oferí la compra-venda d'oficis i de títols, llicències pesqueres, etc. L'oligarquia noble restà interessada a invertir-hi i de pas, per part del rei aconseguir oferir-los el *caramel* que li ha de permetre de prosseguir amb una fiscalitat adreçada a extreure de l'illa el màxim de recursos possibles.

En definitiva, Sardenya mostra seguir una conducta exemplar com a vassall *fidelíssim* de la Monarquia Hispànica, tot diferenciant-se de la conducta reticent demostrada en menor o major mesura a la Corona d'Aragó. Tampoc sembla coincidir en els condicionants dels seus estats veïns, Nàpols i Sicília, que a raó o en motiu entre altres, de l'arribada de la Unió d'Armes, es precipitaren vers una situació revolucionària d'enorme gravetat. Podem afirmar per tant, que Sardenya demostrà ser una excepcionalitat, un *rara avis*, en el si dels anomenats estats perifèrics ja que el projecte olivarista s'hi aplicà sense problemàtiques de gravetat. I no serà fins a la dècada de 1650 que el regne entrarà en una nova era de replegament econòmic

agregada per les mesures que s'han dut a terme en els darrers decennis (Manconi, 2010, pp. 357-384).

Sicília

Els dominis espanyols al sud d'Itàlia no va respondre per igual a la insistència i obligatorietat d'aportar soldats. Ja ens hem referit a l'excepcionalitat de Sardenya. Al regne de Sicília s'hi donaran també unes condicions molt similars als les napolitanes, de tal manera que també patirà com a conseqüència de la pressió fiscal, la seva particular *revolta*.

Fer referència a Sicília no obstant, té la seva dificultat perquè hem d'afrontar la falta de documentació en relació a l'aplicació de la Unió d'Armes a l'illa. L'únic text que en fa referència és una memòria anònima datada de 1628 en la qual s'hi anota la importància de convocar un parlament extraordinari, que no va arribar a reunir-se mai, per debatre la qüestió. No podem saber doncs, ni la dificultat de les negociacions ni tampoc els acords concrets assolits i per tant, no ens ha estat possible de comparar el grau d'incompliment d'allò pactat (Ribot, 1990, p. 655).

Si fins a la dècada de 1620 els sicilians havien contribuït ben poc a les necessitats generals de l'imperi hispànic, serà a partir del Memorial de 1624 que passaren a haver de satisfer la demanda de recursos, i els successius representats del monarca començant pel virrei Marquès de Tavora⁷⁰ s'esforçaran per satisfer les directrius ordenades des de la Cort. Es calcula que derivat de la posada en pràctica de la Unió d'Armes, entre 1620 i 1650 el regne aportà uns deu milions d'escuts, una xifra molt considerable si tenim en compte que superava més de deu vegades els ingressos anuals de la Reial Hisenda a començ del segle XVII. L'obtenció de tals quantitats fou possible gràcies al crèdit i a l'alienació del patrimoni reial, una pràctica emprada als demès territoris italians i també als mateixos confins ibèrics.

La venda massiva del patrimoni reial beneficià indiscutiblement a comerciants i intermediaris genovesos o estrangers que manejaven els fluxos de Capital i inevitablement, repercutí també en els lletrats i juristes pertanyents a la burocràcia del regne, a la burgesia autòctona i a la noblesa. Tots aquests veieren l'oportunitat d'ennobrir-se o d'invertir en el deute de l'estat, tot fomentant una estructura

⁷⁰ : (? , Valladolid-1627, Palerm).

econòmica rendista que matava l'emprenedoria i en conseqüència, l'activitat productiva. Tots ells donaren la seva conformitat a la introducció a tals gravàmens fiscals⁷¹ en bona mesura, perquè aquests repercutien sobretot en els estaments no privilegiats, sobretot al medi rural entre els camperols i jornalers.

En última instància, l'oligarquia urbana aristocràtica o no, preconitzà l'enriquiment personal a costa del seu distanciament de les problemàtiques pròpies del *poble baix*, una tendència per altra banda, habitual i que es dona abastament a tota la geografia de la monarquia.

El preu a pagar derivat de la inserció de Sicília en la política internacional del seu sobirà serà no només el deteriorament de seves estructures polítiques ja que l'aparell polític-administratiu tindrà massa presència de grups i persones pertanyents en bona mesura al poder feudal⁷², sinó que a llarg termini comportà també dificultats econòmiques enormes. Així doncs, la contribució indirecte que grava la producció i el consum intern reporten a la disminució de la demanda i lògicament, dels preus. La demanda de feina fou menor i sumat a la pesta de 1642, a les caresties dels anys 1630 i les de 1646-1648 fomentaren entre 1647 i 1648 la Revolució Siciliana (Ribot, 1992, pp. 183-188).

La conclusió final, la pressió fiscal, que assoleix cotes desconegudes a partir del desenvolupament de la Guerra dels Trenta anys, implica per als regnes italians referits no una aportació major que permeti garantir la defensa d'Itàlia sinó que es tractà d'aportar ingents recursos per a la defensa de les fronteres de la monarquia, totes elles múltiples i ben disperses. Això implica entendre que el duc de Milà, Sardenya i els regnes de Nàpols i Sicília es posaren al servei de les necessitats bèl·liques decidides des de Madrid a profit del manteniment dels estats patrimonials del sobirà de la Casa d'Àustria. El resultat de tal política serà la desestabilització dels respectius regnes i l'adveniment de revoltes (Ribot, 1995, pp. 103 i 118).

⁷¹ Per poder entendre amb més detall quina fou la fiscalitat al regne de Sicília consulteu (Ribot, 1990 pp. 655-677).

⁷² S'han donat a conèixer a diversos treballs, la majoria de l'historiador Rosario Villari, que expliquen el per què Sicília i Nàpols a conseqüència de la política olivarista experimentaren l'anomenat "Procés de Refeudalització", fenomen que podeu llegir en algunes de les monografies citades a l'apartat bibliogràfic del present treball.

4. CONCLUSIONS

Arribat el final del Treball Final de Grau m'agradaria poder fer *balanç* d'algunes de les dificultats amb què m'he trobat, *inevitables*, per altra banda, i en darrer acte, poder oferir les meves *conclusions*, és a dir, reflexionar entorn de la *significació* i *fissures* del projecte d'Unió d'Armes tot responent a la pregunta-hipòtesi formulada inicialment en l'apartat introductori del mateix.

Només encetar les conclusions, no voldria deixar constància d'un dels trets fonamentals del present treball. Es tracta d'una apreciació que molt probablement el lector a hores d'ara ja ha constatat: em refereixo al canvi de ritme i d'exactitud informativa en el relat. La diferent cadència en el ritme narratiu i la major o menor exactitud en la informació proporcionada van de la mà. Precisament, és degut a la pròpia bibliografia emprada, en alguns casos abastament abundant mentre que en d'altres, tristament mancada. M'he trobat que en algunes geografies l'aplicació de la Unió d'Armes hi és un fet de rellevància primordial mentre que en contrast, en altres latituds la seva aplicació hi passà pràcticament desapercibuda. I la justificació del contrast bibliogràfic el vinculo directament al *desigual* interès que el tema ha rebut en funció de l'indret. I és més, m'atreveixo a *reclamar* a la comunitat científica de la necessitat d'un estudi *aprofundit* i de visió àmplia, *global*, que presenti l'intent d'aplicació de la Unió d'Armes al conjunt de la Monarquia Hispànica.

Pel que fa a la reacció que suscità la introducció del projecte d'Olivares als distints territori de l'imperi, aquesta també fou ben diferent segons l'entitat política en la qual ens enfoquem. Per això mateix, constitueix una necessitat l'anàlisi *exhaustiu*, una per una, de cadascuna de les comunitats polítiques a la cerca d'allò que comparteixen en relació a la que fou l'actitud general i també, d'allò altre que les separa i les fa diferents. Precisament l'originalitat del treball rau en el seu desenvolupament molt més *dialèctic* que *cronològic*, i que permet adonar-se del que suposava governar uns dominis immensos, i per si no n'hi hagués prou, caracteritzats per un entramat institucional difícil de gestionar a raó de l'existència d'una personalitat *diferencial* segons regne, palpable a través d'organismes administratius propis el funcionalment dels quals depenia de les Constitucions, privilegis i furs respectius.

La gestió de la Monarquia Hispànica presidida per la branca espanyola de la Casa d'Àustria comportà en el regnat de Felip IV de Castella fer funcionar una administració que seguint la tradició, restava en mans de *grandes* castellans. Aquests malgrat exercir en nom del rei en llocs ben allunyats, van actuar *en nom del rei i per el rei*. M'explico: foren els artífex d'una política encaminada a augmentar l'autoritat règia. Justament en uns territoris que feia massa temps que acusaven la no presència física del seu sobirà. Un monarca que governà des d'una Castella *exhausta* necessitada de l'auxili o col·laboració de la resta del *puzle* de la Monarquia Hispànica si pretenia continuar donant resposta a les peticions d'homes i diners que reclamava el seu rei. Tal havia estat l'aplicació del regne de Castella a la política *supranacional* del sobirans Habsburg que acabaren identificant Castella amb l'imperi. Fins el punt de creure que ressituar novament Castella com a potència de primer ordre, aconseguiria salvar l'imperi.

Efectivament, existeix una tendència a distingir Castella dels anomenats estats *perifèrics*. A pesar de tot però, si bé existeix una sèrie de diferències entre l'actitud i el comportament de la societat castellana respecte de com actuar aquesta *perifèria*, també hem de constatar que en el si dels estats perifèrics tampoc s'hi produí una reacció homogènia. I evidències d'això últim en trobem abundantment: als territoris del conglomerat aragonès ens trobem amb que la reacció del Principat de Catalunya s'assembla moltíssim a la de Portugal, o almenys alguns sectors de la historiografia catalana s'han esmerçat a fer-ho coincidir. Ambdós a partir de 1640 *enfrontaran* el trencament amb el seu rei. Així doncs, no coincideixen Catalunya i la resta de reialmes ni Mallorca respecte dels seus homòlegs catalans, aragonesos i valencians.

Semblant situació ens la trobem a les províncies italianes, diferenciant necessàriament Sardenya i Milà respecte de Nàpols i Sicília, que assumiran processos revolucionaris que no s'expliquen sense l'anterior ingerència de la Unió d'Armes. I el més sorprenent, ens ho trobem a la mateixa Castella ja que allà si bé els castellans van confirmar la fidelitat al *seu* Senyor, no van seguir el seu camí ni el Senyoriu de Biscaia ni els virregnats de Nueva España i Perú. Biscaia es va amotinar i els dominis americans van alentint-ne l'aplicació fins a *aigualir-la* i *anul·lar-la*. La recepció de la Unió d'Armes a Flandes per contra, és positiva, molt positiva. Hi és ben rebuda per una qüestió de necessitat: pateix de la guerra dins les seves fronteres.

El Projecte d'Unió d'Armes tenia per finalitat primordial incrementar els recursos militars de la Monarquia Hispànica, i per assolir-ho s'havia d'endegar la creació d'un exèrcit de reserva de 140.000 homes. La reserva havia de restar a disposició del monarca, de tal manera que aquest se'n pogués servir en funció de les urgències bèl·liques. Si per part dels ministres i del mateix Olivares s'insistí en la fiscalitat, és a dir, es pretenia la *cooperació fiscal*, fou perquè aquest era el primer pas d'un projecte que no era només tenia implicacions polítiques, sinó també fiscals i militars. La novetat del disseny residia exclusivament, en que la seva posada en pràctica comportava la modificació substancial de les obligacions polítiques, fiscals i militars dels súbdits de l'imperi hispànic.

La nova fiscalitat en cap cas pretenia ser una contribució *igualitària* perquè no tocava la tradicional exempció estamental; en tot cas era o ambicionava de ser una contribució *provincial* igualitària. I topà immediatament amb importants recels. Uns recels que vingueren motivats per la intransigència de les distintes comunitats polítiques a renunciar als seus *furs* i *privilegis*, també als privilegis d'índole fiscal. Existeix el temor a ser *engolits* pel model castellà i en alguns casos es rebutja frontalment la implantació d'aquest model. Se sap que assimilar-se a Castella implica acceptar de participar en nombroses guerres llunyanes amb les quals no se senten identificats i que reportarien l'*exacció* de molts més recursos de la Província. Tampoc ho volen donat que ja fa temps s'hi ha anat covant un sentiment anticastellà fortíssim, molt evident entre els catalans, per exemple.

D'alguna manera, bona part dels súbdits no castellans de Felip IV de Castella coincidiren en rebutjar de ser els *Secundaris* en la presa de decisió d'aspectes crucials que acabaven tenint implicacions serioses per a ells i els seus territoris. Així doncs, el comportament del *teixit* estamental s'expressa en aquests mateixos termes. Existeix impotència o frustració de no ser capaços mitjançant els procediments tradicionals, que són les *assemblees* o *Corts*, d'expressar a la Corona quines són les seves preocupacions i els seus anhels. Els qui sí tenen dret de representació en Corts han de contemplar com la política de la Cort ja no està pel consens, tal i com es formula la pràctica del Constitucionalisme antic.

Certament, referint-nos a aquests que tenen dret de representació en Corts, massa sovint se'ls tira en cara la seva actuació suposadament poc honesta. Se'ls diu que

actuaren en termes de *corporativisme* (en defensa del seu estament) o segons interessos de conveniència familiar. A qualsevol època efectivament, topem amb deshonestos ara bé, convé intentar de no jutjar el passat atenent als nostres valors actuals. Pel temps històric on ens situem és impensable que es pugui perseguir la *igualtat*, en una societat constituïda i fonamentada a través dels *privilegis* i les *exempcions*. La *desigualtat* és el principi *rector* a través de la qual s'articula la societat del segle XVII. Comprendre els esquemes mentals és vital, que no vol dir no adonar-se que Olivares i el seu impuls reformador, amb la Unió d'Armes al capdavant no feren més que *tensor* les ja precàries *cordes* d'una societat en procés de canvi, que s'enfrontava a una crisi econòmica brutal i que a sobre, coincidia amb noves demandes del rei per poder prosseguir amb la seva política bèl·lica.

S'ha de poder rebutjar d'una vegada per totes la visió segons la qual els qui oposen resistència a la Unió d'Armes eren uns *insurrectes* o *antipatriotes*. També seria injust titllar d'*egoistes* a tots aquells que van *claudicar* i sotmetre's a la política del Comte-Duc. Molt sovint la reacció i el rebuig o acceptació definitiva de la Unió d'Armes va venir molt condicionada per la vulnerabilitat o fortalesa en major o menor grau del sistema pactista en els distints territoris i en última instància, pel comportament dels estaments amb *veu* i *vot* en els *coscos intermedis* i, cal no oblidar-los, el comportament del *poble menut*. Els més vulnerables socialment no tenien reconeguts drets de participació política però això no treu que per mitjà de *bellugues* i altres formes de violència no poguessin si més no, *pressionar* i finalment *condicionar* algunes de les decisions que finalment prenien els qui sí disposaven de poder decisor.

Ens trobem per tant, amb algunes províncies on el *poder* del rei en surt de reforçat derivat de tot l'impuls endegat per Olivares, mentre que en contraposició, en d'altres indrets s'hi fa evident que aquesta *autoritat règia* en les seves formes d'*imposició tradicional* ha perdut pes. Amb això darrer em refereixo a que efectivament, el rei en molts casos ho ha tingut difícil per imposar-se en uns sistemes de Corts o assemblees ja que aquestes en el seu funcionament són efectives en *frenar* al rei. Ara bé, quan aquest rei i els seus ministres no respecten els diferents marcs constitucionals i en base a l'emergència de la guerra imposen l'aplicació de la Unió d'Armes, aleshores es pot dir que una *nova era* ha començat. No, no deriven cap a l'*absolutisme* però no es pot negar que han avançat en un major *autoritarisme monàrquic*.

Ara sí, premeu-teu-me fer un breu incís respecte la personalitat i gestió del *Favorit* de Felip IV, Comte-Duc d'Olivares. Si en el seu *pretès* Memorial de 1624 dóna molt protagonisme a la necessitat de crear *nexes* d'unió, vincles veritables entre els súbdits de l'imperi Hispànic, no hem de perdre de vista que *la intencionalitat* que el porta a elaborar el projecte d'Unió d'Armes no respon a l'interès genuí que pugui tenir en una Monarquia coordinada en tots els sentits i en conseqüència, més unificada. Si Gaspar de Guzmán ambiciona o pregonja per estrènyer llaços ho fa com a mitjà per accedir a la realització d'una ambició molt més elevada: garantir els interessos del rei. I aquests interessos són el manteniment de la integritat territorial dels seus dominis, assumint una concepció merament patrimonial de l'imperi hispànic. Si proposa unir a mode i semblança de Castella no pretenent la *castellanització* del *Conjunt*, sinó una vegada més, ho fa per què a Castella el rei hi deté una autoritat gens menyspreable i és aquest el model que pensa fóra bo d'aplicar a arreu.

A tall de conclusió, en resposta a la pregunta-hipòtesi formulades inicialment, que recordem era: *El Projecte Unió d'Armes, fou una proposta que més enllà de pretendre l'assoliment de la Unió militar, ambicionava també la consecució d'una identitat comuna o monàrquica?* La resposta seria que es buscava la consecució d'una identitat comuna o monàrquica, encara que només fos per tal d'aconseguir que el monarca pogués incrementar el seu poder, el que s'ha anomenat *autoritarisme regi*. No cal dir però, que el seu intent de posar-lo en pràctica comportà importants conseqüències econòmiques, també un elevat cost militar i social. *Tensà* la relació rei-súbdits i en última instància, desestabilitzà el mateix equilibri, precari, de la Monarquia Hispànica.

5. BIBLIOGRAFIA

- ✚ Calabria, A.: *The cost of empire: The finances of the Kingdom of Naples in the Spanish rule*, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.
- ✚ Cardim, P.: *Los portugueses frente a la Monarquía Hispánica*, dins A. Álvarez-Ossorio Alvariño y B.J. García García (ed), Madrid, Fundación Carlos de Amberes, cop, 2004.
- ✚ Casey, J.: *El regne de València al segle XVII*, Barcelona, Curial, 1981.
- ✚ Echevarría, M.A.: *Flandes y la Monarquía Hispánica, 1500-1713*, Madrid, Sílex, 1998.
- ✚ Elliott, J.H.: *El Conde-Duque de Olivares: el político en una época de decadencia*, Barcelona, Crítica, 1990.
- ✚ --: *Imperios del mundo atlántico: España y Gran Bretaña en América, 1492-1830*, Madrid, Taurus, 2006.
- ✚ --: *La revolta catalana 1598-1640: un estudi sobre la decadència d'Espanya*, Barcelona, Vicens-Vives, 1966.
- ✚ Elliott, J.H, J.F de la Peña i Negro del Cerro, F.: *Memoriales y cartas del Conde-Duque de Olivares*, Madrid, Marcial Pons, 2013.
- ✚ Esteban, A.: “Guerra y redistribución de cargas defensivas. La Unión de Armas en los Países Bajos católicos”, *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 27 (2002), pp. 49-98.

- ✚ Fernández Albadalejo, P.: “La crisis de la monarquía”, dins J. Fontana i R. Villares (dir.): *Historia de España* (vol. IV), Barcelona, Crítica/Marcial Pons, 2009.
- ✚ Fortea, J.I.: *Las Cortes de Castilla y León bajo los Austrias: una interpretación*, Valladolid, Junta de Castilla y León, 2008.
- ✚ García Cárcel, R: “La Revolución catalana: algunos problemas historiográficos”, *Manuscrits*, núm. 9, 1991, pp. 115-142.
- ✚ García García, B.J.: “Precedentes de la unión de reinos. La unión de las Españas en tiempos de Felipe III”, dins A. Álvarez-Ossorio Alvariño y B. J. García García (ed.): *La Monarquía de las naciones: patria, nación y naturaleza de la monarquía de España*, Madrid, Fundación Carlos de Amberes, cop. 2004.
- ✚ Gelabert González, J.E.: *Castilla convulsa: 1631-1652*, Madrid, Marcial Pons, 2001.
- ✚ Gelabert González, J. E.: *La Bolsa del rey: rey, reino y fisco en Castilla, 1598-1648*, Barcelona, Crítica, 1997.
- ✚ Gil, X.: “Constitucionalismo aragonés y gobierno Habsburgo. Los cambiantes significados de libertad”, dins R. L. Kagan i G. Parker (eds.): *España, Europa y el mundo atlántico: homenaje a John H. Elliott*, Madrid, Marcial Pons, 2001.
- ✚ Gutiérrez Nieto, J.I: “El pensamiento económico, político y social de los arbitristas”, dins J.M Jover Zamora (ed.) *Historia de España* (v. XXVI), Madrid, Espasa, 1996.
- ✚ Lario de, D.: *El comte-duc d'Olivares i el regne de València*, València, Eliseu Climent, 1986.

- ✚ Manconi, F.: *Cerdeña: Un reino de la Corona de Aragón bajo los Austria*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2010.
- ✚ R. Menéndez Pidal (fund.): “La España de Felipe IV: el gobierno de la monarquía, la crisis de 1640 y el fracaso de la hegemonía europea”, dins *Historia de España (v. XXV)*, Madrid, Espasa-Calpe, 1990.
- ✚ Parker, G. (coord.): *La crisis de la Monarquía de Felipe IV*, Barcelona, Crítica, 2006.
- ✚ Pérez, J.: *Historia de España*, Barcelona, Crítica, 1999.
- ✚ Ribot García, L.A.: *La revuelta de Mesina, la guerra (1671-1674) y el poder hispánico en Sicilia*, Madrid, Fundación Juan March, DL. 1983.
- ✚ Ribot, García, L.A: “Las provincias italianas y la defensa de la monarquía (1)”, *Manuscrits*, núm.13, 1995, pp. 97-122.
- ✚ Rivero Rodríguez, M.: “El ‘Gran memorial de 1624. Dudas, problemas textuales y contextuales de un documento atribuido al conde duque de Olivares”, *Librosdelacorte.es* n° 4 (invierno-primavera 2012), pp. 48-71.
- ✚ Russell, C.: “Monarquías y asambleas en Inglaterra, Francia y España: 1580-1640”, *Revista de las Cortes Generales*, núm. 6, 1985, pp. 231-263.
- ✚ Sanz Camañes, P. (coord.): *La Monarquía Hispánica en tiempos del Quijote*, Madrid, Sílex, 2005.
- ✚ Schaub, J.F.: *Le Portugal au temps du Comte-duc d’Olivares: 1621-1640*, Madrid, Casa de Velázquez, 2001.
- ✚ Serra, E. [et al.]: *La revolució catalana de 1640*, Barcelona, Crítica, 1991.

- ✚ Serra, J.: “Mallorca i la Unió d’Armes: primeres aportacions”, *Randa*, núm. 18, pp. 25-44.

- ✚ Solano Camón, E.: *Poder monárquico y estado pactista, 1626-1652: los aragoneses ante la Unión de Armas*, Zaragoza, Institución Fernando el Católico, 1987.

- ✚ Stradling, R.A.: *Felipe IV y el gobierno de España (1621-1665)*, Madrid, Cátedra, 1998.

- ✚ Tomás Valiente, F. [et al.]: “El sistema fiscal de la monarquía de Felipe IV”, dins *Historia de España: La España de Felipe IV: el gobierno de la monarquía, la crisis de 1640 y el fracaso de la hegemonía europea (v.XXV)*, Madrid, Espasa-Calpe, 1982.

- ✚ Torres, X.: *Naciones sin nacionalismo: Cataluña en la monarquía hispánica (siglos XVI-XVII)*, València, Universitat de València, cop. 2008.

- ✚ VV.AA.: *La España del conde-duque de Olivares: encuentro internacional sobre la España del Conde-Duque de Olivares celebrado en Toro los días 15-18 de septiembre de 1987*, Valladolid, Secretariado de Publicaciones, Universidad de Valladolid, DL, 1990.

- ✚ VV.AA.: *1640 La Monarquía Hispánica en crisis*, Barcelona, Centre d’Història Moderna Pierre Vilar, Crítica,. 1992.

- ✚ VV. AA.: *La Revolució Catalana de 1640*, Barcelona, Crítica, 1991.

- ✚ Valladares, R.: *La rebelión de Portugal: guerra, conflicto y poderes en la monarquía hispánica (1640-1680)*, Castilla y León, Junta de Castilla y León Consejería de Educación y Cultura, 1998.

- ✚ Villari, R.: *La revuelta antiespañola de Nápoles: los orígenes 1585-1647*, Madrid, Alianza, 1979.

- ✚ Zudaire Huarte, E: *El Conde-Duque y Cataluña*, Madrid, CSIC Escuela de Historia Moderna, 1964.

ANNEXOS

TAULES

Taula num.1: Estimacions de població atribuïdes a cada entitat política de la Monarquia Hispànica (R. Menéndez Pidal (fund.): *Historia de España (v. XXV)*, Madrid, Espasa-Calpe, 1990, p. 378).

ENTITAT POLÍTICA	ESTIMACIÓ POBLACIÓ
Catalunya	16.000
Aragó	10.000
València	6.000
Castella i les Índies	44.000
Portugal	16.000
Nàpols	16.000
Sicilià	6.000
Milà	8.000
Flandes	12.000
Illes del Mediterrani i l'Atlàntic	6.000

CRONOLOGIA

1621 31 de març: Començ del regnat de Felip III d'Aragó .

1621: Fi de la *Treva dels Dotze anys*. Es reprenen les hostilitats amb Holanda.

1622: Gaspar de Guzmán, Comte-Duc d'Olivares esdevé *Favorit*.

1624 25 de desembre: Data del *Gran Memorial Secret del Comte-Duc d'Olivares*.

1625: Informe de Silveri Bernat, lletrat de l'Audiència de València noves vies a través de les quals obtenir més ingressos.

1625: Es vol implantar un *Donatiu Voluntari* al regne de València. Es disfressà d'*honor* al monarca en motiu del seu ascens al tron.

1625 15 de gener: Instruccions de la Cort al virrei valència de com s'ha de recaptar el Donatiu Voluntari.

1625 25 de juny: *Setge de Breda* sufragat per Castella i Flandes. Replantejament de la necessitat que els altres regnes participin en les despeses derivades de la guerra.

1625 15 de novembre: Carta reial sol·licitant als sards el reclutament de soldats pagats per Sardenya.

1625 20 de desembre: Presentació del projecte d'Unió d'Armes a la seu de la Diputació del General de València per part de Francesc de Castellví adreçant-se a l'estament militar.

1625 24 de desembre: Emissió de la Convocatòria de Corts als regnes d'Aragó, València i Principat de Catalunya.

1625 28 de desembre: Arribada a València de la notificació de la celebració de Corts valencianes a Monzó pel dia 15 de gener.

1626: La governadora de Flandes, la infanta Isabel Clara Eugènia, reclama més diners a Madrid per tal de sufragar les despeses de Flandes.. Resposta de Felip IV de Castella a la governadora explicant-li la Unió d'Armes.

1626 10 de gener: Primera demanda de tropes davant del Gran i General Consell per part de Luis Blasco.

1626 13 de gener: A Saragossa Felip IV (III a Aragó) és investit formalment sobirà del regne d'Aragó. Presta jurament als furs i constitucions aragoneses.

1626 15 de gener: Començ de les Corts d'Aragó a Barbastre i de les Corts de València a Monzó.

1626 21 de gener: Arribada del rei a Barbastre on presideix les Corts d'Aragó.

1626 31 de gener: Arribada del rei a Monzó on presideix les Corts valencianes.

1626 24 de febrer: Començament de la pressió sobre els representats a Corts per tal que votin favorablement a les demandes de la Corona.

1626 15 de març: Felip III d'Aragó deixa les Corts de dit regne i es dirigeix a les Corts de València. Ambdues estan treballant simultàniament.

1626 21 de març: Votació favorable dels valencians a la Unió d'Armes (amb concessions). Marxa del rei. Continuen les sessions tècniques per tal de decidir de quina manera i sota quines formes s'ha de recaptar el subsidi.

1626 21 de març: les Corts d'Aragó es prorroguen a Calatayud.

1626 26 de març: Felip III de Catalunya-Aragó fa la seva entrada a Barcelona.

1626 28 de març: Inici de les Corts Catalanes presidides pel mateix monarca.

1626 12 d'abril : missatge de Felip III de Catalunya queixant-se de la lentitud del procés de Corts.

1626 18 d'abril: discurs presentant el projecte d'Unió d'Armes a Catalunya i demanat a les Corts l'aprovació dels plans elaborats per Olivares.

1626 27 d'abril: L'exempció de pagament dels Quins sembla posar en qüestió la possibilitat del vot favorable de Catalunya a la Unió d'Armes.

1626 2 de maig: Els representats de les Corts catalanes demanen al sobirà que continuï presidint les Corts i no marxi al cap de dos dies, tal i com té intenció de fer. Es treballa a marxes forçades per arribar a un acord.

1626 3 de maig: Olivares promet la cancel·lació dels endarreriments dels *Quints* fins a les properes Corts a canvi de la votació de les seves propostes. No es parla però de com s'havia de procedir per tal de recaptar el Servei demanat. El braç militar i el reial s'hi oposen. Negativa de les Corts Catalanes a la Unió d'Armes.

1626 3 de maig: El Consell de Cent de Barcelona (actuant sol i en interès de la ciutat) en un intent desesperat de buscar algun acord, ofereix un préstec de 50.000 lliures a canvi de l'exempció dels Quins. En el capítol de Corts cadascun dels braços vota la concessió de sumes específiques. El rei i la Cort però, que ja havien marxat, no retornaren per *renegociar* de nou.

1626 21 de juliol: Vot favorable dels aragonesos a la Unió d'Armes (amb concessions). Marxa del rei.

1626 24 de juliol: Clausura de les Corts d'Aragó.

1626 25 de juliol: Publicació a Castella del Reial Decret proclamant la inauguració oficial de la Unió d'Armes, que permetia també introduir el *Projecte* a Castella.

1626 25 d'agost: Resposta del la governadora de Flandes, la infanta Isabel Clara Eugènia a Felip IV de Castella dient-li que no creia en l'èxit de la Unió d'Armes. La missiva feia referència a una carta anterior, en que Felip IV li explicava el projecte Olivarista.

1626 13 de novembre: El monarca emet una patent reial que rectifica el sí a la Unió d'Armes que ja ha emès l'assemblea de Sardenya reunida a la ciutat de Càller.

1627: S'envia a Flandes com a representat de la Corona al Marquès de Leganés, Diego Mexía de Guzmán per tal de negociar amb les assemblees la introducció de la Unió d'Armes en aquest territori.

1627 23 de desembre: Proclama de la governadora de Flandes enunciant l'aprovació de la Unió d'Armes.

1628: Començ de la contribució dels Subsidis votats en les darreres sessions de Corts. Concessió oficial de privilegis i cartes de títol de comte, entre altres.

1631 setembre: Aixecament dels biscaïns contra l'intent per part de la Corona del monopoli de la sal, es coneixerà com el *Motí de la Sal*.

1632 18 de maig: Obertura de Corts Catalanes presidides per Felip III de Catalunya. No obstant, les sessions continuaren amb el Cardenal-Infant Ferran. El primer desacord vindrà donat pel privilegi dels *ciutadans honrats* de restar coberts en presència del sobirà.

1632 8 de juny: paralització del procés de Corts a causa de la presència de dissentiments un darrera l'altre, de totes les ciutats amb representació adduint que no volen haver de pagar els *Quints*.

1632 22 de juny: el conjunt de les ciutats catalanes eleven una protesta contra Barcelona, que obstrueix el procés de Corts per tal de pressionar el rei a concedir-los finalment l'exempció dels Quints. La resistència de la Ciutat Comtal inquieta. La resta de ciutats voldrien ja, buscar un acord.

1632 24 d'octubre: Prorrogades per manca d'acords les Corts Catalanes. Mai serien clausurades.

1633: Plantejament d'introducció de la Unió d'Armes als territoris americans. Fins i tot, es plantejà la possibilitat d'integrar els efectius de les places de Malaca i Macau amb les places de Manila i Maluco. La proposta no tirar endavant.

1634 24 de maig: Resolució del Motí de la Sal amb un perdó general a excepció de sis amotinats, que en qualitat de líders, són executats.

1634 16 d'agost: Votació en el si del Gran i General Consell a favor de la introducció de la Unió d'Armes a Mallorca.

1635: Adveniment de la Guerra Franco-Espanyola. Es perfila la política de Madrid de mobilitzar els catalans a la guerra i d'allotjar les tropes al Principat.

1635 12 de juny: Avalot contra el cavaller Joan Agustí Forés que provà de reclutar catalans per embarcar a lluitar fora. Clima d'hostilitat. Els catalans es neguen a aportar tropes. Fins el moment, Catalunya s'havia limitat a amnistiar criminals com a única mesura d'aportació als exèrcits reials.

1637 24 de gener: El Consell de Cent de Barcelona realitza un Servei de 40.500 escuts. Volen reprendre les relacions amb la Cort. A canvi esperen obtenir-te el retorn de l'Audiència, que ha estat traslladada a Girona.

1637 13 de juny: Crida dels catalans a la armes. Mobilitzant-los per protegir les fronteres del Principat amenaçades pels exèrcits de Lluís XIII. Per fi, Olivares pogué introduir la Unió d'Armes entre els catalans.

1637 27 de setembre: Desfeta dels exèrcits espanyols a Leucata. Mentrestant, S'havia pogut reunir una tropa catalana de 300 homes, amb un comportament igual d'agressiu que la resta d'exèrcits de pas per Catalunya.

1638: Nomenaments de Dalmau de Queralt Comte de Santa Coloma, com a Lloctinent General de Catalunya i als diputats Pau Claris i Francesc de Tamarit per presidir la Generalitat de Catalunya.

1639 19 de juliol: Setge de Salses en que els exèrcits hispànics aconseguiren de recuperar la fortalesa a mans franceses i iniciar la recuperació del Rosselló, també ocupada. Comptar amb participació catalana.

1643: Destitució com a *Favorit* de Gaspar de Guzmán, Comte-Duc d'Olivare

